

„Dostálku, pojd!“

Č. T. K. 22. června: »V dnešní společné schůzi předsednictev obou sněmoven Národního shromáždění byla místopředsedou posl. sněmovny, inž. Dostálkem a místopředsedou senátu Donátem podána zpráva o způsobu, jak se k nim zachovalo pořadatelstvo slavnosti položení základního kamene k budově Masarykovy university v Brně dne 9. června 1928. Předsednictva vzala tuto zprávu na vědomí s podivením a politováním nad nedostatkem taktu a smyslu pro ústavní a společenský význam zákonodárných sborů, které uvedení místopředsedové zastupovali, a usnesla se jednomyslně požádat vládu, aby věc vyšetřila a učinila přiměřená opatření jak pro tento případ, tak pro budoucnost.«

Ani v demokracii nebo, přesněji řečeno, zejména v demokracii, se nemají podceňovat otázky formy. Je zcela v pořádku, že se Národního shromáždění tak živě zajímá o věc prestiže Národního shromáždění; obzvláště bude v pořádku, ukáže-li nadále, že tuto prestiž chce hájit také v jiných ohledech, jako je úroveň zasedání, presence poslanců, immunity, intervence a mnohé jiné věci, na kterých v očích veřejnosti závisí prestiž nejen parlamentu, ale i parlamentarismu. Máme tu konkrétní případ, totiž příhodu při kladení základního kamene k brněnské universitě. Tento případ zasluhuje veřejné pozornosti nejenom proto, že dal tisku záminku, aby se vystrkovala politická pěst proti universitám a dokonce podnikla štvance proti akademické inteligenci, nýbrž proto, že při klidné úvaze může mít výchovnou hodnotu, aby se podobné případy raději neopakovaly.

I. Především by se slušelo přesně zjistit, co se vlastně stalo. Dotázali jsme se řady přímých účastníků; všichni nám věc naprosto souhlasně líčí takto: Akademický senát Masarykovy university v Brně pozval, jak se slušelo, zástupce Národního shromáždění k slavnostnímu položení základního kamene k universitě. Národní shromáždění, jak se slušelo, ohlásilo, že jsou delegováni dva místopředsedové. V den slavnosti nebylo akademickému senátu známo, zda oba pánové dojeli; i žádal senát politické úřady, aby mu byl příjezd obou pánů ohlášen a aby senát byl na ně upozorněn, protože členové kollegia oněch vážených politických osobností osobně neznali. Politickým úřadům se nepodařilo zjistit, kde delegáti jsou. Rektor university očekával do poslední chvíle, že ho páni delegáti poznají po jeho červeném taláru a přijdou se mu představit, aby je mohl formálně přivítat; avšak nestalo se tak. Na to se konala slavnost.

Bylo dohodnuto s politickými úřady, že po skončeném obřadu zdrží se přítomní několik minut, aby auto pana presidenta mohlo volně odejet a nevjelo mezi odcházející účastníky. Proto senát doprovodil pana presidenta až k východu a zůstal tam stát, aby pro ten oka-

mžik nikdo proti programu neodešel. V tu chvíli nastal neklid a strkanice; dva pánové, kterých akademický senát neznal, si razili cestu ven. »Račte okamžik počkat, pánové,« řekl jim rektor, »jen co odjede pan prezident.«

»My jsme Národní shromáždění,« řekl jeden z pánů přes rameno. »Ostatně jsme neměli tu čest být panu rektorovi představeni. Dostálku, pojd!« A šli.

II. Je pravda, že zástupcové Národního shromáždění měli býti formálně uvítáni nejenom z důvodů prestiže, ale i proto, že vlastně Národní shromáždění založilo zákonem brněnskou universitu. Avšak na druhé straně je zcela zřejmo, že se páni delegáti měli rektorovi představit nebo nechat se představit; jednak je odjakživa samozřejmým společenským zvykem, aby se host, kamkoliv přijde, nejprve uvedl k hostiteli, jímž v tomto případě na akademické půdě je ovšem rektor university (pokud je nám známo, členství parlamentu neimunituje poslance od pravidel společenského styku); jednak zástupce sboru, a dokonce sboru tak prestižního, jako je Národní shromáždění, je povinen už té korporaci, kterou zastupuje, aby se formálně uvedl jejím jménem a tím vyjádřil její oficiální účast; a posléze prakticky vzato, nikdo nemá předpokládat, že ho každý pozná podle nosu. Tady se stalo očitě opomenutí se strany těch dvou pánů; z toho není třeba dělat aféru, jelikož většině z nás dosud nevešly do krve ty určité samozřejmé zvyky a formy, — ale právě proto se musíme učit, třebaže aspoň na vlastních chybách.

III. Opomenutí obou pánů je celkem jejich osobní věc; konec konců i to, že porušili úředně určený program, drali se ven a pronesli těch několik skoro historických slov, jsou sice způsoby velmi příznačné pro osobní sebevědomí členů Národního shromáždění, ale není nutno z toho dělat závěry, které by se týkaly důstojnosti Národního shromáždění. Ovšem formálně považlivější je, že předsednictvo Národního shromáždění »vyjádřilo své politování« nad urážkou, která prý se stala jeho delegátům, ale teprve potom se »jednomyslně usneslo«, aby případ byl vyšetřen. Ale pánové, nebyl-li případ vyšetřen, pak naprosto nejste v právu vyslovovat nad ním své politování. Žádný rozumný člověk nebude nejdřív něco odsuzovat a pak teprve se ptát, co se vlastně stalo. Co učiníte, zjistí-li se »vyšetřováním«, že jisté opomenutí nebo nešetrnost je bohužel na straně pánů zástupců? Vezmete veřejně své politování zpět, omluvíte se veřejně akademickému senátu? Pravděpodobně nikoliv, už k vůli své prestiži ne; k vůli vaší prestiži zůstane cosi jako úhana na tom základním kameni moravské university; k vůli vaší prestiži budou zdivočelé noviny tiskem vláčet a urážet akademickou inteligenci. Kde je instance, která by na konec »vyjádřila politování« nad formálně nemožným jednáním předsednictva Národního shromáždění? Kdopak vyšetří, zda se chovali správně a taktně oni dva pánové? Předsednictvo Národního shromáždění si to mělo lépe rozmyslet, než začalo takto bouchat do stolu. I akademický senát má svou prestiž; vzhle-

dem k svým výsadám může a musí odmítnout jakékoli »vyšetřování«, které by chtěl vésti kdokoliv jiný než zástupce ministra školství. Jak u nás věci chodí, nikdo se nepokusí napravit nebo omluvit chybu, které se dopustilo předsednictví Národního shromáždění; chybu tím horší, že se jí chopila místa a péra tak krapulosní k tak teroristickým útokům na vysoké školy, že se z tohoto konfliktu stává věc všech akademických občanů. Dnes je ohrožena prestiž vysokých škol, důstojnost daleko starší, než kam sahají tradice Národního shromáždění. Nedejme na ni dopustit. F.

POZNÁMKY

Osudy strany středu.

Lounská řeč p. dra Kramáře měla poněkud jiné znění v Národě a poněkud jiné v Národních listech. V textu, který přinesl Národ, bylo ovšem více soli a pepře, jak každý předem uhádne. Věty jako: »boje se nestrachujeme, zákon se odhlásuje«, nebo: »koalice tu bitvu (o sociální pojištění) svede a vyhraje, neboť kdyby ji prohrála, ztratila by svůj raison d'être« — zemřely někde na cestě a do Národních listů se nedostaly. To vyvolává palčivou otázku, která má už dlouho jistou důležitost pro naši politiku, co vlastně je pravým orgánem p. dra Kramáře, zda Národ či Národní listy. Rozdíl mezi oběma listy je obecně znám: je to rozdíl mezi vulgárním přizemím a uhlazenějším prvním patrem; není bez významu, kam má vůdce strany blíž. Je možno, že ty solené věty, které citoval Národ, vznikly jen v temperamentu redaktorů tohoto orgánu, kteří už dávno nepojednali o žádné věci, aniž ji přehnali aspoň o sto procent; v zkřiveném zrcadle tohoto listu nabývá vše, co se u nás děje, obzvláště zuřivých forem. Držme se raději zdržlivějšího textu Národních listů. Přesahovalo by jistě přípustnou míru politické komedie, kdyby v době, kdy koalice sedí u jednoho stolu s opozicí v jednání o sociální pojištění, jeden z vůdců koalice mluvil jen o boji a o ničem jiném.

Ostatně i uhlazenější text Národních listů stačí k úvaze rázu truchlivého. Podle tohoto textu řekl p. dr. Kramář v Lounech:

»Novelu nechceme oktrojovat. Chceme loyálně se dohodnout se socialisty, se kterými se vedou jednání. Je přirozeno, že koalice od svých návrhů ustoupiti nemůže, a je více než přirozeno, že v nich musí být pevnou a důslednou.«

Marně se namáháme objeviti jasný smysl za těmito slovy. Jestliže je přirozeno, že koalice od svých návrhů ustoupiti nemůže, a jestliže je víc než přirozeno, že v nich musí být pevnou a důslednou, o co pak vlastně koalice se socialisty vyjednává? Jestliže někdo ze svého nechce popustit, pak obyčejně nevyjednává nebo se aspoň tomu neříká vyjednávání. Kdyby informace p. dra Kramáře byly správné, pak by koalice nemohla se socialisty vyjednávat o nic jiného, než aby dělali přívětivý obličej k tomu, co se bude dít před jejich očima a do čeho nebudou vůbec moci zasáhnout. Koalice by byla musila zahájit vyjednávání takovým nějakým proslovem: abyste rozuměli, páni socialisté, my si na konec uděláme, co chceme; vy jste přísahali, že to nepřijmete; poněvadž vám však nechceme nic oktrojovat, nýbrž chceme pouze, jak jest přirozeno, provésti svou, hodláme s vámi vyjednávat, abyste přece jen přijali to, co prý přijmouti nemůžete. I političtí elévové vědí, že takto nevypadají vyjednávání. Kdyby zástupci koalice byli při první schůzce řekli socialistům to, co pověděl p. dr. Kramář v Lounech, bylo by dávno po vyjednávání. Poněvadž však se dále vyjednává, musíme mítí za to, že, »ačkoliv je více než přirozeno, že koalice musí

být ve svých návrzích pevnou a důslednou,« situace je ve skutečnosti trochu nepřírozanější a koalice nehodlá být zcela pevnou a důslednou ve všech svých návrzích. Musíme mítí dále za to, že p. dr. Kramář jen vyjádřil své vlastní přání a nikoliv pravý stav věci.

A nyní tedy o tom, jak p. dr. Kramář přichází k tomu, mítí taková přání. Byli jsme už věru dosti častováni řečmi o tom, že národní demokracie jest strana středu. Jestliže se něco ustavičně opakuje, věří tomu na konec trochu i ti, kteří jinak nikterak nejsou náchylni tomu věřit. Ale řeč dra Kramáře zase jednou ukazuje, že národní demokracie, daleka toho, býti stranou středu, je pravým křídlem pravé koalice. Kdyby celá koalice měla takové názory, jaké v lounské řeči ohlásil p. dr. Kramář, nebylo by k jednání se socialisty vůbec došlo. Došlo-li k nim však přece, je z toho zřejmo, že někdo jiný než národní demokracie hraje v koalici roli středu bližší, a že ne všichni koaliční činitelé hodlají z původního programu novelisačního prosazovat celých sto procent, jako to podle své řeči hodlá p. dr. Kramář. Strana středu, která v jednání o sociální pojištění objeví se na křídle nejméně smířlivém, není ovšem žádná strana středu. To jsme ostatně věděli dávno, a nebylo třeba nových důkazů.

Pan dr. Kramář pravil:

»Konečně ani jsme to nebyli na prvním místě my, kteří jsme tlačili na to, aby bylo sociální pojištění reformováno, Byli to hlavně Slováci, agrárníci a lidovci. Ti všichni byli pro tuto reformu proto, poněvadž chudé zemědělské kraje nebyly s to, aby unesly tíhu sociálního pojištění. My jsme se k nim zcela přesvědčení přidali.«

Národní demokracie tedy nebyla první, kdo usiloval o reformu; starost o chudé zemědělské kraje není ostatně její největší starostí; národní demokracie je však nyní mezi těmi, kdo usilují o stoprocentní provedení reformy. Proč si počíná tak rozhodně na místě, na které podle vlastních slov přišla později než ostatní? Proč je papežštější než papež, agrárnější než agrárník? Co vlastně žene dra Kramáře i v této věci na krajní pravici?

Národní demokracie už dlouho dívá se na dnešní situaci jako na boj mezi pravíci a levíci. Ačkoliv má na zádech staré nálepky se zažloutlým nápisem »strana středu«, je to strana pravice všemi svými zálibami, a dokonce bojovná strana pravice. Patrně k této orientaci mnoho přispělo také to, že Masaryk a Beneš jsou pokládáni za muže levice, a národní demokracie bude vždy na jiném břehu, než jsou oni. Národní demokracie dívá se na boj o sociální pojištění politicky. Představuje si vývoj v této republice po svém, a záleží jí upřímně na každé porážce levice, neboť myslí, že to bude mítí výchovný význam. Záleží jí tedy na tom, aby také v této věci byla levice jasně poražena. Větší roli než rozum hraje tu instinkty, proto by bylo marno chtítí stanovisko národní demokracie úplně vyložit z rozumu. Sladko je vítězit nad nepřítelem, sladší, než se s ním dohodnout.

»Přiznám se, že parita je hlavně náš požadavek«, pravil dr. Kramář. To jsme ostatně věděli. Vůdce národní demokracie domnívá se tu jednat v zájmu průmyslu. Není zcela jasno, vystihuje-li přesně přání průmyslu. Ano, průmysl měl svá určitá přání stran sociálního pojištění. Chtěl u velkých závodů nahraditi sociální pojištění závodními pokladnami. Pan dr. Kramář tedy nejdříve velmi horlivě bojoval o závodní pokladny. To se nepodařilo; myslím, že to z nějakých důvodů zmařili lidovci. Pan dr. Kramář nesl svůj nezdar s touž roztrpčenou náladou, s jakou nese všechny své nezmary; považuje to za poškození své osobní autority. Aby tuto autoritu upevnil, přišel s požadavkem parity, na které průmyslu už tolik nezáleží jako na závodních pokladnách. Boj o paritu znamená tedy p. dru Kramářovi boj o osobní autoritu; nic ho nedovede tak potěšit, jako když se stane něco, zač se on postavil. Mezi drem Kramářem a sociálním pojištěním stojí už otázka osobní prestiže. To činí situaci

složitou a nepříjemnou. Táž otázka už v jiných situacích zavědla vůdce národní demokracie zbytečně na pravici.

Národní demokracie, která se stále ještě nazývá stranou středu, neudělala už několik let nic, co činiti straně středu přísluší. Také ve věci sociálního pojištění ukazuje se býti více bojovníkem než zprostředkovatelem. Mělo by se tedy s řečmi o straně středu už jednou přestat. Nikdo nemá chtít brát zisk z něčeho, co je mrtvou literou v zapomenutém programu. Upřímné strany středu je ovšem potřebí.

Mezinárodní nesmysly o střední Evropě.

Je to ku podivu, jaké nesmysly se zrodí a příšerně rozplemení, sejde-li se při některé mezinárodní konferenci tucet žurnalistů. Byl to jistě velmi ospalý člen cechu, který se zeptal v Bukurešti ministra Beneše, co soudí Malá dohoda o připojení Rakouska k Německu. Konferenci přirozeně ani nenapadlo touto věcí se zabývat, měla docela jiné věci na starosti, a ministr Beneš nemohl nevčasnému zvědavci také říci nic pozitivnějšího nežli že »Anschluss« není naprosto aktuální a že se nic takového za daných poměrů nestane. To je prostá pravda a každý jiný státník odpověděl by dnes na otázku stejně, kdyby byla položena třeba v dolní sněmovně anglické nebo i říšském sněmu německém či vídeňské Národní radě. Ale v Rakousku povstal z toho poplach. Vůdce sociální demokracie dr. Bauer, známý propagátor velkoněmecký, ohradil se v parlamentě proti neustále opakovanému zákazu — od Malé dohody prý si nic líbit nenechají, troufají si zmocí větší odpor — a odmítají také všechny pokusy vládat Rakousko do nějaké dunajské federace proti Německu. Dr. Bauer se rozčiloval úplně zbytečně. U nás by nikoho nenapadlo vyslovovat znovu a ještě jednou zákaz »Anšlusu«, poněvadž opravdu o to se mohou starat jiné mocnější síly, a troufají-li si je rakouští socialisti zmocí, pak jim gratulujeme. Kdyby se byl onen žurnalista na to neptal, nebyl by dr. Beneš o tom mluvil. Vždyť ani z Rakouska a tím méně z Německa nedává se k tomu dnes nejmenší podnět. Zbývá ovšem ta prosulá střední Evropa, která se vydává za protijed spojení Rakouska s říší, silný lék podle receptu doktora Beneše. Konference Malé dohody zabývala se ovšem i tentokráté otázkami hospodářského míru a spolupráce ve své oblasti velmi intensivně, dospěla však právě k názoru, že jinak než dobrými obchodními smlouvami a hlavně vzájemnou dobrou vůlí to nepůjde. Vytváření nějaké celní unie nebo dokonce i politické jednoty nebylo nikdy v programu Malé dohody a je dnes již definitivně odbyto jako stejně neproveditelné i nežádoucí. Ale aby vážně sledovali konferenční práce a promysleli ideové pochody, které státníky vedli k určitým usnesením, to by bylo od sensačních novinářů příliš mnoho žádáno. Chytí se raději neopatrně formulovaného výroku, který padl také jen ve volné rozmluvě jako odpověď na žurnalistický dotaz, a udělají z toho aféru. To je ostatně jejich zaměstnání a nenapadlo by nás pozastavovati se nad takovým způsobem referování u větší části světového tisku, podivné je pouze, když vůdce opositora a pak i sám kancléř rakouský mluví docela lehkomyšlně a nekriticky o těchto věcech na oficielní půdě parlamentu. Ministr Marinkovič zmínil se totiž o »hospodářské soustavě, vycházející od Malé dohody a zahrnující i Rakousko«, nemíně tím ovšem dotýkati se rakouské nezávislosti, tím méně obracet se proti Německu. Přes to dr. Bauer i Msgr. Seipel »vzali ho za slovo«, aby mohli protestovat s oprávněným rozhořčením« proti pokusu odtáhnouti Rakousko od cíle jeho touhy — a co je nejpodivnější — i proti snaze zatáhnouti je do politické fronty protimaďarské (ač Rakousko má Burgerland). To se rozumí, že nad těmito projevy byl zas největší jásot — v Itálii, nikoli v Německu. Německo tváří se k »Anšlusu« velmi vlažně a nebylo proň nikdy příliš ohnivě, za

to Itálie bojí se velké Střední Evropy aspoň tolik jako velkého Německa, a když nyní uslyšela tak rozhodné a upřímné demění k tomu, o čem milánský a římský tisk blouznil od doby pražské návštěvy Seiplovy velmi nebezpečně, má z toho zaslouženou radost. My ovšem opakujeme do omrzení, že o nějaké křišení Rakouska nestojíme a že porobení německo-maďarského živlu slovanským ve střední Evropě jest docela směšná představa — to je nám málo platné. Teprve nyní v Itálii uvěří, že nebezpečí slovanského imperia nad Adrií není zrovna naléhavé — ale budou si myslit, že jsme dostali od Rakušanů košem. Zas jedna Benešova porážka... Až se v Itálii dostanou docela ze svého »středoevropského komplexu«, bude s nimi snad také lepší řeč o definitivní úpravě politického i hospodářského poměru. Malá dohoda si totiž ve skutečnosti nepřeje nic jiného než návrat normálních styků zpřetrhaných válkou a poválečnými převraty. To je celý ten »hospodářský systém od ní vycházející, do něhož patří Rakousko« — ale neméně ovšem i Německo a Itálie. Nevylučujeme nikoho, kdo se nevylučuje sám.

R. P.

Jakých škol potřebuje Slovensko?

Problém slovenské školy není dosud vyřešen, ač se palčivě počítuje každoročně dvakrát — na konci školního roku a na začátku. Na Slovensku nemáme jednotné školy obecné, nýbrž 4—5 druhů. Jest to škola státní (obecná) a pak školy církevní. Tyto jsou: katolické, evangelické, židovské orthodoxní a židovské neologů, pak řeckokatolické a pravoslavné. Školy církevní více uznávají svou církevní vrchnost, než vrchnost státní. A tu je vlastně jádro náboženské nesnášenlivosti, která na Slovensku panuje a která se vybíjí dnes protičesky. Slovenský klerikalismus má ovšem v těchto školách největší oporu. Ke sjednocení škol na Slovensku tak hned nedojde, neboť zemským zřízením vliv lidové strany stoupne a bez její vůle vrabec se střechy nespadne. Jednou k sjednocení i tohoto školství dojde, ale to si provedou Slováci sami. Nebude to tak hned, ale jistě pak, až řízení věcí slovenských převezme nová generace, odchovaná již jednotnou kulturou československou.

Zatím se děje to, že čeští profesoři ze Slovenska odcházejí. Není to pocitu jistoty, a jsou i obavy před omezením osobního přesvědčení. Na pokrokové české lidi na Slovensku jest více a více volána ulice nebo náves, a potom se z listů vládní strany vyhrožuje nikoliv napadajícím, ale napadeným. Dalším důvodem jest neváznost a nenávisť k českým lidem na Slovensku, kteří každou bábou jsou dnes vypovídáni ze Slovenska. U jiných působí pro odchod ze Slovenska také určitá vyčerpanost, neboť nemá každý nervy ze železa, aby věčně snášel urážky a házení klacků pod nohy při práci, která není v jeho prospěch, ale právě v prospěch těch, kteří kamenují.

Na Slovensku panuje dnes u dospělé generace více než v Čechách honba za kariérou. Slovenská mládež to vidí a proto si ráda volí takové zaměstnání, o kterém myslí, že jí může nejlépe ke kariéře dopomoci. A to jest studium práv, která jsou přeplněna. Na druhé straně o obchod, o průmysl slovenská mládež nejeví žádného zájmu, a když — tedy se mu věnují právě ti, kteří jsou prospěchově slabí a netroufají si dokončiti studia středoškolská a pak vysokoškolská. V důsledku toho věnuje se odbornému praktickému vzdělání většinou student méněcenný. Naproti tomu působí tu čile dorost židovský, který dnes ještě není slovenský. Židovský obchod a průmysl pracuje na Slovensku většinou s kapitálem nikoliv československým. To znamená, že slovenský dorost přenechává hospodářské pole jiným. Jsou proto všechny ty nářky slovenských lidí na krize hospodářské na Slovensku farisejské, když nepůsobí ve svém prostředí na své lidi, aby se také svou výchovou, školením starali o hospodářskou budoucnost Slovenska. Slovenský student, slovenský mladík si to nedá od českého člověka říci, poněvadž ho pode-

zřívá, že mu nechce dopřátí toho studia, které si určil pro svou kariéru.

Slovenské střední školy začínají chrliti dorost pro školy vysoké. Jest dobře, že se slovenská inteligence takto rychle doplňuje, ale jest nutno usměrniti další vzdělávání této inteligence, aby přeplněním jediného oboru neztroskotala.

F. Povážský.

Jak se žíví státní úředníci.

Časopis »Finanční zaměstnanec« píše: »Musíme bezesporně a bez hanby přiznati, že hladovíme my nižší zaměstnanci bez rozdílu všichni, někdo více, druhý méně, ale hladovíme. Jest proto logickým, že nižší zaměstnanectvo z důvodů čistě existenčních, pomalu a jistě sáhlo k prostředku nejbližšímu, aby mohlo sebe a svoje rodiny nasytiti, aby mohlo sebe a svoje rodiny trochu slušněji ošatiti — k vedlejšímu zaměstnání... Můžeme směle říci, že za nynějších poměrů každý druhý státní zaměstnanec po svých úředních hodinách si přivydělává podle svých schopností a možností, a také podle okolností, za jakých je to možné. Marné jsou všechny kategorické fermány a zákazy se shora, neboť bída a hlad donutí každého, aby si přivydělal. Není hanbou přiznati fakt, že dnes mnoho a mnoho berních, důchodkových a revisních úředníků po úředních hodinách jde přímo ze svých kanceláří k různým firmám vésti účetnictví, sestavovati bilance atd. Zaměstnávají je zpravidla firmy malé, které též mohou málo platiti. Celní úředníci jsou zase vyhledáváni firmami exportními a importními. Projedeme-li po úředních hodinách různé obchodní a průmyslové kanceláře, najdeme do pozdních hodin nočních státní zaměstnance, jak si přivydělávají na živobytí. Kolegové ve venkovských městech nemají tolik příležitosti a pak nemohou se vydati na popas maloměstským klepům, přivydělávají si tedy zase způsobem jim vhodným — stávají se malými agrárníky a zpeněžují drobné domácí zvířectvo, ať již jsou to králíci, včely, čistokrevní psi, kanáři, drůbež atd., nebo užitek od nich. V teplejších krajích na Slovensku mnozí kolegové pěstují různé cizokrajné motýly, bource morušového atd., takže podle okolností jest výběr přerozmanitý. Ve větších městech zase otvírají přerůzné obchody, mlékárny, salony atd., na jméno svých manželék. Jsou-li hudebníci, setkáte se s nimi v různých kapelách atd. V Praze státní zaměstnanci nechtějí se žádného prostředku, aby si mohli zajistiti nějaký vedlejší příjem v té velkoměstské honbě za Kč. Nejvíce jest jich v různých kancelářích, a není-li jim možno najíti tam místo, hledají jinde, a tak najdete státní zaměstnance po úředních hodinách jako agenty, inkasisty, akvizitery různých firem. Jdete-li temnou nocí po Praze, uvidíte tu a tam známou postavu, oblečenou v nejnemožnější reklamní uniformě, případně jako hotelového či barového portýra. Vzpomínáte si, nechcete svým očím věřiti, zeptáte se slušně a tu dostanete bez uzardění a bez hanby odpověď: »Dostávám málo, musím si přivydělati!«

Vládní hlas o agrární straně.

Agrární tisk má na všechny výtky, které jsou pronášeny proti postupu agrární strany, jedinou odpověď: je to spiknutí proti agrární straně; rafinovaná Mafie usiluje o naše rozbití. Agrární noviny ještě nikdy nic jiného neodpověděly. Řekneme otevřeně, že podle našeho názoru z rozbití agrární strany by pro naši politiku nic dobrého nevzešlo; je dobře, může-li se počítati aspoň s jednou velkou a konsolidovanou stranou; rozbitím agrární strany staly by se naše vnitřní politické poměry ještě složitějšími, a po tom věru nikdo netouží. Ale způsob, jímž agrární strana odbývá všechny výtky, je prostě nemožný. Je to odpověď pána, který nechce uvažovat. O cestě agrární strany za nadvládou nemluví už jen oposice; i vládním stranám to začíná záležet za nehty. Bylo to zřejmo z části českého katolického tisku

loni při diskusi o socialisticko-katolické koalici. A nyní píše na př. »Deutsche Presse«, tedy orgán vládní strany německých křesťanských socialistů, takto:

»Dokud nebylo agrárních cel, zdálo se, že zemědělství nachází se u nás v posici toliko obranné, od té doby však přešli agrárníci z obrany do útisku a všechny zákony tohoto období nesou, namnoze až příliš zřetelně, známku nadřizování agrárníkům. Tím namnoze utrpěl i ráz československého státu jako vývozního. Se stanoviska všeobecného dlužno zajisté uvítat zlepšení se poměrů v zemědělství. Nutno však litovati, že řada zastupců zemědělství upevněné jeho posice používá stále neomaleněji k ukájení jednostranných zájmů stavovských bez ohledu na obyvatelstvo ostatní. Bezohledné přepínání stavovských požadavků nepřineslo nikdy užítku celku, ba ani dotčenému stavu. Agrárníci si počínají takovým způsobem i v nastalé krizi cukerního hospodářství. Také v boji cukerního průmyslu pod tlakem cukrovarů, které ve většině jsou agrární, jedná se zase jen o státní subvence, které konec konců musila by zaplatit veřejnost, aniž by z toho sama něco měla. Tedy opět má se agrárníkům dostati darů ze státních peněz. Tu jest na místě raditi k opatrnosti, i když jest tu nebezpečí, že agrární tisk podle svého zvyku ihned prohlásí za zrádce rolníků každého, kdo tyto požadavky bez odporu neschvaluje. Jednou musí býti otevřeně řečeno, že rolníku není užitečno všechno, co ho přivádí ve stále větší rozpor se zájmy průmyslu a dělnictva.«

Přáli bychom si opravdu, aby agrární strana byla ještě schopna poučení. Nepovolí-li ve své bezohledné cestě za mocí, pak jednou opravdu se může státi, že se octne tváří v tvář »široko daleko rozvětvenému spiknutí«. Z hlasů, jako jest hlas »Deutsche Presse«, může agrární strana čerpati poučení, že z dnešních spojenců mohou se státi odpůrci, a že první moudrostí síly má býti mírnost a sobě uložená kázeň. Švehla o tom leccos věděl.

Banány a višně.

V jednom krámě byly vedle sebe banány a višně. Dle cedulek stál 1 kg višni 12 Kč a 1 kg banánů 12 Kč; tedy stejně. Ty višně byly z Čech, snad z nejbližšího okolí pražského; jejich doprava do Prahy asi mnoho nestála; a přece stál 1 kg višni 12 Kč. Ty banány byly z Jamajky, nebo z Haiti, nebo z Afriky; to je daleko. Byly celé dny na cestě; snad sta kilometrů vlakem, snad tisíce kilometrů parníkem. Z banánů z ciziny se platí clo; z českých višni — jdou-li do Prahy — se clo neplatí. Banány musily projít kusem světa, než se dostaly do Prahy. A přece se prodávají za tutéž cenu, za kterou se prodávaly v Praze uprostřed června české višně. — Tyto dvě cedulky, které ukazují, že pražský člověk musí zaplatit za višně od Mělníka stejně, jakoby to byly banány z Haiti, by měly vzbudit zájem některého z našich národohospodářů. Ti, kteří prodávají banány, na Haiti i u nás, ve velkém a malém, chtějí jistě vydělávat; jistě také vydělávají. Ti, kteří prodávají třešně od Mělníka, vydělávají také. Višně jsou domácí ovoce; jak to přijde, že domácí ovoce je u nás stejně drahé jako ovoce z krajů exotických? Kolik by musily stát české třešně při exportu na Haiti, přijde-li 1 kg višni v Praze na 12 Kč? — Ve státní radě statistické bylo jednáno o návrhu, aby bylo zjišťováno, jak se tvoří ceny výrobků, když opustí výrobce a než přes řetěz meziobchodu dostanou se do rukou konsumenta. — Takového šetření je třeba. Jaké záznaky se dějí po cestě do Prahy s českými višněmi, když fakt je takový, že v Praze stojí tolik jako jamajské banány? Kolik tu bylo překupníků, jaký měli zisk? Ukázalo by se, že doby, kdy 6—10% zisk se považoval za občanský, t. j. přiměřený, slušnému obchodníku, jsou ty tam. Vývoj půjde k tomu, že pražský člověk si uvykne na jižní ovoce. O českých třešních se budou děti učit jen ve školách; naříkáme na vysoká cla; mezi Mělníkem a Prahou není celních hranic. A přece višně,

kteří z večera se natrhají v českém kraji pod Řípem, prodělají cestou do rána v naší jakýsi záhadný proces, že na konec jsou dražší, než banány z kraje, kde jsou černošky. V. G.

Co byli Slováci před převratem?

Revue »Nové Čechy« píše: »Co to byl, konkrétně a bez frází vzato, slovenský národ před světovou válkou? Zdá se, že téměř nikdo z našich učenců historiků, literárních historiků a politiků ani neví o podrobnostech maďarské statistiky. Na území těch 16 stolic slovenských, které pak přešly většinou do ČSR., bylo činně ve správě, vyučování, službě církevní, zdravotní a ve volných povoláních r. 1910 30.225 lidí. Z toho bylo 24.680 mateřské řeči maďarské, 2.030 (!!) německé, 290 ruské a pouze 2.911 slovenské (z čehož byla polovina porodních babiček). Položení Slováků můžeme si teprv jasně představit, když jejich zastoupení srovnáme se zastoupením Němců, kterých není na Slovensku ani 5% a s kterými se jinak Maďaři mnoho nemazlíli. Ale což teprve podrobnosti! Ze 3.604 úředníků státních, župních, municipálních a magistrátních měst ve slovenských stolicích bylo r. 1910 Slováků již jen 52, z 1710 notářů obecních a okružních jen 67, ze 474 soudců žádný Slovák, z úředníků u soudů a věznic 10. A ve školství? Ze 6.333 učitelů a učitelek obecných škol bylo jen 409 slov. (kdežto r. 1890 bylo jich z 5.122 ještě 1503!!!); na měštanských a na vyšších dívčích školách neučil žádný Slovák a i Slovačka, ze 648 profesorů středních škol bylo 10 rodových Slováků. O tak zvaných volných povoláních je těžko mluvit. Z 1560 advokátů na území slovenských žup bylo Slováků 82, z kandidátů, tedy z dorostu, zbývalo jich jen 28, ze 793 lékařů bylo 26 Slováků, ze 625 lékárníků a pomocníků 21. V celé oblasti umění, vědy, literatury, herectví, novinářství bylo na území 16 slovenských žup činně 334 osob maďarské řeči mateřské, 47 německé a 19 slovenské. Co by zbylo z národa, kdyby maďarisace působila jen ještě dvacet let? Ani v podřízenějších postaveních nebylo již Slováků, tak na př. mezi diurnisty ve veřejné správě 45, písařů a písařek u advokátů dohromady 40. Stav Slováků před válkou podobal se již mráкотám. Šroub maďarisací byl promyšleně utahován. Elementárních škol slovenských ještě r. 1905 zbývalo 930, r. 1913 již jen 344, tedy málo víc než třetina, a i v nich se valná část doby strávila učením maďarštině, kdežto počet elem. škol čistě maďarských stoupl na 3.805, 22 byly německé a 10 ruských. Slovákům zbylo trochu církevních jednotřídek ubohé úrovně. Měštanské, vyšší a odborné školy byly jen maďarské. Teď, když republika zřídila na Slovensku 4.400 tříd ľudových, 524 tříd měštanských a 418 tříd středních škol s vyučovacím jazykem slovenským, budou nám převratová vlastenci a Tukovi maďaroni něco vykládat!«

DOBA A LIDÉ

Ferd. Peroutka:

Tak tedy o Klepetářovi.

Nebyli bychom u nás, ale někde jinde, kdyby nyní řada lidí pilně neuvažovala, jak by mohli Klepetáře někomu přisít. Nastalo velké pátrání na všech stranách, kdo by mohl být učiněn odpovědným za toho pobloudilého mladého muže, neboť je sladko natřít nepříteli i příteli, když to jde. Pan dr. Arne Novák dokonce nabil Klepetáře do svého polemického kanonu a vystřelil jím proti celé jedné generaci. Vzal jsem si ze všech těch článků, a z toho stržení kolem rohu, co mi patřilo. Neboť jsem vinen třikrát: 1. znal jsem Klepe-

táře (pokud ovšem znáte někoho, kdo k vám přijde jednou za tři neděle na pět minut s článkem nebo s žádostí o zálohu), 2. nepoznal jsem, že je nebo že bude vrah, 3. poněvadž jsem ho sice znal, ale neprohlédal, otiskl jsem v Přítomnosti asi polovinu článků, které mi dodal. Nemám bohužel oné geniální intuice, s níž p. dr. Arno Dvořák prý zvolal, poprvé spatřiv Klepetáře někde u knihkupce: To je vrah! (Upřímně řečeno, není to právě nepodezřelý bystrozrak: bystří se dostatečně tím více, čím více referátů o věci vychází v novinách.) Ani nesvítil nade mnou ona šťastná hvězda, která působí svým čarovným vlivem, že Karel Čapek nikdy se ani neseznámil ani nemluvil s nikým, kdo byl zapleten do nějakého zločinu, a že poznal ve svém životě jen nekompromitující styk s osvícenými gentlemany středního věku a od kosti morálními, od kterých netřeba očekávat nic nenadálého a neslušného, s gentlemany od státotvorného universitního docenta nahoru.

Tolik o osobní stránce věci.

*

Dokud nebude rozhodnuto o stížnosti obhájců, není soudní případ Klepetářův ukončen a nelze ještě vinu v celém rozsahu bráti za úplné prokázání. (A i když výrok poroty bude potvrzen, zůstane, zdá se mi, v té věci dosti temného a nevyjasněného.) Budu-li zde mluvit o Klepetářovi jako o vinném skutky mu k tíži kladenými, beru v úvahu jednu z možností. Snažím se pochopit, jak bylo možno, že se stal vrahem, jestliže jím jest.

Měla-li porota pravdu, pak má nad Klepetářovým případem býti napsáno jako nad Tolstého »Vládou tmy«: jen drápkem uváz a už je chycen ptáček. Je málo případů, aby se někdo nechal tak žalostně a bezmocně vstrkat do zločinu. Sikorský tvrdil, že nad mrtvolou Margitínou zvolal Klepetář: »Jsem nadčlověk nebo bestie?« Bylo-li všechno tak, jak Sikorský líčí, pak ovšem Klepetář blekotal (patrně z rozčilení) nehorázné nesmysly. Kdyby se mu byl osvětlil pravý smysl situace, byl by musil zakňučet: »Jsem úžasný, bezpříkladný slaboch nebo jsem bestie?« Jestliže tato historie má co dělat s nadčlověkem, pak zajíc, který utíká po silnici v záři automobilových reflektorů stále rovně kupředu, nemaje dost rozumu, aby odskočil napravo nebo nalevo, by měl právo pokládat se za nadzvíře.

Novinářští zpravodajové dali si práci, aby náležitě vylíčili děsivou hrůzu zločinu u Štrbského Plesa. Novinářští zpravodajové a spisovatelé detektivních románů obyčejně věří jen v mistry zločinu. Věří, že člověk se stává zločincem proto, že má k tomu přirozené vlohy a že na tomto poli svede věci neobyčejné. Představují si duše hrdé a zlé jako satan. Nemají pochopení pro to, že většina zločinců sklouzla na dráhu zločinu proto, že to byli slabí, zmatení a kudy kam nevědoucí lidé. V představě spisovatelů a novinářů zločin vždy vysoko šlehá rudým a hrozným plamenem. Ale pravda je, že většina zločinů bliká jen kalným, šedivým, studeným, nizounkým plaménkem. V době, která byla nakloněna k uctívání všeho výjimečného, promluvil francouzský básník Baudelaire o »duších, silných až k zločinu«. Jsou mezi zločinci i takové případy, ale to jsou vzácné výjimky. Většinou máme co dělat s dušemi slabými až k zločinu. Představte si tři mladé a patrně i nadané muže, kteří jednoho dne se vidí v takové si-

tuaci, že nemohou v životě dál, neodpraví-li jednu osamělou ženu. Má někdo chuť vidět v tom sílu? V zločinu u Štrbského Plesa nejsou žádné elementy děsivé hrůzy; ale těžká hloupost je v něm. Snad ještě nikdo tak pitomě nezničil svůj život jako Klepetář.

Hrůza ještě může přitahovat některé lidi, ale hloupost nevábí nikoho. Líčily-li noviny případ Klepetářův na tak děsivém pozadí s úmyslem odstrašovacím (ač pochybuji, že by byly měly tento úmysl), pak chybovaly. Chceme-li účinně bojovat proti přitažlivosti zločinu, pak s něho musíme nejdříve strhat romantický háv a ukázat tu dávku pošestlosti, omezenosti a nestatečnosti, která v něm je. Musíte ukázat, že ti mladí muži nestali se zločinci proto, že byli tak strašní a chytří, ale proto, že byli tak slabí a hloupí, že si jiné rady nevěděli. Jít životem řádně bylo by od nich vyžadovalo daleko více statečnosti i rozumu, než je třeba k tomu, aby tři klackové se vrhli na pustém místě na jednu bezbrannou ženu. Oč romantičtější by bylo zápolit s životem pořádně!

Nevím, co by řekl o Klepetářovi starý Lombroso, který si vzal do hlavy, že zločinnost je zřetelně napsána na obličejí a na těle. Klepetář jistě nebyl onen rozený zločinec, kterého popisuje Lombroso: neměl ani náklonnost k tetování ani proměnlivý počet prstů, nestál duševně na úrovni polodivokých národů, nebyl příliš zarostlý ani neměl jiné z těch známek, podle kterých prý můžeme určit zločince. Snad jeho uši byly by se zdály Lombrosovi podezřelé, ale našly by se takové uši i u mnohého počestného muže. Celá Lombrosova theorie má cenu jen pro nejprimitivnější typ zločince, blízkého stavu divokému. Zdá se, jakoby Lombroso byl studoval zločince jen v přístavních krčmách neapolských. Taková theorie nám vůbec nepomůže při většině zločinů, s nimiž se setkáváme ve svém prostředí. Není pravda, že proměnlivý počet prstů a přílišná zarostlost dělají z lidí zločince. Neblahé okolnosti, padnoucí na duši nepřipravenou, nadělaly z více lidí zločince než všechny fyziologické známky Lombrosovy dohromady. Není pravda, že zločiny provádějí jen rození zločinci. Lidská duše nemá trámy, a leckterý slušný občan náhle se dá špatnou cestou, kdežto mnohý bývalý zločinec začne žít pořádně. Člověk může padnout — v tom má, myslím, křesťanství pravdu.

Pan státní návládní snažil se dokázat, že Klepetář je muž zločinných pudů, a uváděl pro to několik dokladů, které jeho vynalézavosti nedělaly žádnou čest. Tak mezi jiným byly zločinné pudy Klepetářovy dokazovány tím, že četl Dostojevského a Chestertona, že napsal knížku o prostitutkách a že na její obálku nalepil obrázek muže rdousícího ženu. Pan státní návládní chtěl mít věci pěkně prosté a jednoduché, aby je porota pochopila: zločinec se stále projevuje zločinně, nemyslí na nic jiného než na špatnosti, zločinnost je stálý obsah jeho duše. Pravda, myslím, je ta, že Klepetář neměl zločinných pudů, ale přes to byl schopen dopustit se leckterého zločinu. Nevím, je-li to složitější nebo jednodušší pravda než pravda pana státního návládního. Klepetář byl vratká povaha, která mohla padnout, byla-li pokoušena. Je-li toto pravda, pak přes to, že zločinnost není stálým obsahem jeho duše, může se takový muž stát zločincem; pak je marno pátrat po projevech zločinnosti v jeho četbě a práci, neboť zločin není předem obsažen v jeho duši, ale dostaví se teprve, když okolnost potká se s okol-

ností a udeří do dveří duše vratké. Klepetářovy literární záliby nikterak se nenesly k popisování zločinu: jako kočka vždycky padne na tlapky, tak on, měl-li úpinou volnost, vždycky zase začal theoreticky psát o divadle. Pan Bass v »Lidových novinách« vylíčil Klepetáře dokonce jako lva pražských salonů. Pochybuji, že by se byl p. Bass kdy stýkal se lvy salonů, jinak by sotva mohl pokládat za jednoho z nich ošumělého majitele posledního haveloku ve vnitřní Praze. Ale p. Bass byl veden touž tendencí jako státní zástupce, vylíčit zchytralého a prohnaného zločince. Ale máme tu v pravdě co dělati s případem muže, který se stal zločincem z hlouposti.

Byl-li Klepetář vrahem, tedy nikoliv proto, že to byl strašný zločinec, ale proto, že byl slaboch. Byl v něm i velký nedostatek fyzické statečnosti: v jakési pololiterární aféře, kterou vyvolal, dostal dva políčky, aniž se odvážil hnouti rukou na obranu; nezmohl se na více než na uražené: »Dovolte . . . Poučení, které plyne z jeho případu, není žádné poučení o duchu mladé generace, ale takové: člověk nikdy neví, jak hluboko klesne, ztratí-li vnitřní kázeň, přestane-li být charakterem. Nepamatuji se, že by mi byl kdy do redakce chodil člověk devotnější. Jedna dívka, která ho dosti dobře znala, řekla, když se jí ptali, považuje-li za možno, že by byl vrahem: »Myslím, že ne.« Potom se zamyslela a dodala: »Leda — z ochoty«. To děvče je lepší psycholog než p. státní návládní, který hleděl odhalit rozeného a krutého zločince. Je zcela možno, že vratká nátura, zcela nejasná v sobě o dobru a o zlu, neměla dosti sil, aby odmítla Michálkovi vyhovět. Michálko je docela jiný člověk: myslím, že vždycky dobře věděl, co chce; šel za svými cíly tak důsledně, jak chodí sňatkoví podvodníci. (Z evropské kriminální historie víme, že sňatkové podvodnictví nezřídka končí vraždou.) Ale Klepetář plovat v proudu jako mrtvá ryba. Spálil se o první oheň, ke kterému přišel. Je možno, že tato třtina větrem se klátící žvanila po skutku na Tatrách o nadčlověctví, ale je možno i ze slabosti žvanit o nadčlověku. Vrahové jsou obvykle pokládáni za lidi silných a tvrdých povah, a každé beletristické péro je hotovo psát o jejich krvavých, oceľových očích. Ale jsou nestálé a klopicí se vražedné oči. Je možno stát se vrahem i z povahové vratkosti, z nepořádku a anarchie, které člověk vpustil do svého života. V jednom z dopisů, které byly předčítány před soudem, psal Michalko o Klepetářovi, že »má slabé srdce a zruinované nervy«. Neodmítal bych zcela toto svědectví. Je možno, že Klepetář byl po mnohých stránkách to, čemu se říká dobrák — ale ten soubor vratkosti, jež Michalko nazývá »zruinovanými nervy«, převážil v rozhodné chvíli celé to dobráctví, které se nemohlo opřít o charakter a které snad plynulo také jen ze slabosti. Pouhé dobráctví, jež je často založeno jen v nervech, není ještě zárukou proti ničemu. Dobrák a vrah v jedné osobě — psychologie nemůže odmítat tuto sloučeninu, leda velmi povrchní psychologie, která se domnívá, že lidská duše je hezky z jednoho kusu, celá temná nebo celá světlá. Cesta ke zlu je pozvolná, uvnitř člověka se neozve žádný signál, když se překročí meze, a jedna chyba mívá obvykle tu osudnou vlastnost, že plodí chybu další. Je mnoho lidí, kteří už byli až po uši ve zlu, domnívajíce se ještě, že jsou dobráci. Prodělali cestu, kterou si ani neuvědomovali.

Nechci vykládat Klepetářův čin jediným způsobem, tím, že podlehl silnější vůli. Při lidských činech zřídka rozhoduje jeden jediný důvod. Klepetář by sotva byl tak ochotný vůči Michalkovi, kdyby už sám nebyl v těžkých nesnázích. Po té stránce je vražda na Margitě Vörösmartyové typický případ vyrážení klínu klímem, až konečně přišel ten poslední, největší klín, jaký zná trestní zákon. Představte si člověka, hladovického po kariéře — v té věci měl Klepetář věru velký hlad a pečlivě zametal všechny cestičky, o kterých se domníval, že mohou vésti ke kariéře. Představte si, že tento člověk je pojednou ohrožen tím, že přijde ven jeho role při fingovaném sňatku. To by ovšem byl konec všech nadějí. Poplašený člověk hledá klín, kterým by tento klín vyrazil, a je už dosti rozvrácen, čili má tak »zruinované nervy«, že jede, část tří proti jedné, na Štrbské pleso. Užasli bychom, z jak malých začátků někdy vznikají velké zločiny. V Klepetářově životě je někde skryt takový maličký začátek, který ho na konec přivedl až tam, kde jest nyní.

Co mne na celé věci nejvíce překvapuje, je hloupost, s níž Klepetář šel hrát svou roli na fingované svatbě, která patrně pak byla vlastním podnětem k vraždě. Jak si vysvětliti, že vzdělaný a inteligentní člověk beze všeho vezme toto na sebe, nikterak nepomysleje na následky? Mnoho lidí o nic lepších než on by to neudělalo ze strachu před trestem. Jak to, že Klepetář si nic takového neuvědomoval? Kdybychom toto rozluštili, byli bychom blíže k rozřešení jeho psychologické záhady. Zřídka kdy člověk tak hloupě a zbytečně ohroží celou svou budoucnost. Zde právě nejvíce jest nápadná těžká hloupost celého toho děje. Citoval bych zase Michalka, ač se mnohým bude zdát tuze malou autoritou. »Má k životnímu realismu tak daleko jako měsíc k zemi,« psal Michalko o Klepetářovi. Kdo jiný než ten, kdo má k životnímu realismu tak daleko jako měsíc k zemi, odhodlá se bez vlastní nutnosti (ta byla u Michalka) k takové věci, nijak se nestaraje, co z toho bude? Kdo jiný, než komu se nepodařilo brát život zcela vážně, kdo jej pokládá trochu za hru, v níž příliš nezáleží na tom, co se dělá, kdo zákon nepovažuje za nic skutečného, kdo nemá ponětí o realitě? Nevím, komu by se podařilo z tohoto vymačkat trochu romantiky. Vidíme tu jen mladého muže, který hloupě do něčeho vstrčil svou hlavu jako vrána do kornoutu s lepem. Vypráví se dost neuvěřitelná věc, že prý nějakí mladí lidé v kavárně po procesu se vyjádřili, že »Klepetář je správný hoch«. Nevím, jak může někdo cítit třeba jen trošičku obdivu k takovému hlupákovi. V procesu zůstalo snad leccos nevyjasněného, ale jedno je jisto nad všechny pochybnosti: že mladý muž neslýchaně zbytečně a pitomě promarnil svůj život. Jak právě to mohlo by se líbit ctitelům života, mezi něž vždy patří mládež?

Rostislav Kocourek:

Světoběžníci a jiní trosečníci.

III.

K-A-T.

K-A-T, čili klub athénských trosečníků, vznikl v roce 1923.

Tenkrát bylo v Řecku divně. Statisíce Řeků musilo odejít ze svých domovů v Malé Asii, aby sen Velké

Hellady mohl být založen ad acta. Ve všech veřejných budovách, v zátokách, na polích, ve stanech i beze stanu v úmorném vedru, v prachu, zápachu a nečistotě žili dělníci, zemědělci, obchodníci, bankéři, učitelé, průmyslníci, kněží, úředníci, zloději a žebráci. Hezká děvčata ze Smyrny, která by se byla připravovala k dokončení lycea, byla k použití za deset drachem, paničky, které by byly seděly jako gardedámy svých dcerušek v tanečních hodinách, opékaly na silnici rybičky pro tátu, jehož kursy na burse přestaly zajímat, protože kromě rychlých souchotin neměl už ničeho. Kluci mají sice trička okolo děr celé, ale místo do školy, chodí po žebrotě. Narození, láska, smrt; vaření, šití a domácí hádky: všechno pro všechny a přede všemi. Za drachmu, za jedinou drachmu, za pětadvacet krejcarů si námořník koupil rozkaz matky, aby patnáctileté děvčátko šlo s ním. Podivné to byly věci a ještě podivnější přišla tenkrát zima. Athény pokryl sníh a lidé mrzli, desítky v Athénách a stovky v Soluni. A tyfus byl, úplavice. A nezbytná ovšem revoluce monarchistická.

Cizinci trosečníci musili se hnout před přívalem nezasloužené bídy ze svých útulků a objevit se na místech přístupnějších. Tehdy bylo mým hlavním zaměstnáním koukat pánu bohu do oken a bavit se s lidmi. A několik těch lidí jsem navzájem seznámil a chodili pak po Athénách jako tlupa kluků. Až na to, že našli málo co k smíchu.

Skoro všichni byli ve věku, kdy s určitostí mohli říci, že přísloví »v stáří jakobys našel« neznamená ani tak našel jako jakoby. Podle sociálního postavení a národnosti od hvězd počínaje skládal se klub: z Turka, Mustafy Natyga paši, generála dělostřelectva ve výslužbě a bývalého pobočníka sultanova. Z Němce Reineke, typografa. Z Makedonců Devedžiho a Skoudrase, zemědělců. Z Čecha Karla a Němce Wenzla, tuláků, ze Sokratise, zaměstnáním »nechápace«.

Tak hlasitě nezvolali plavci nikdy »země«, jako klub zašeptal »peníze«, když někdo přinesl na kávu.

Náš gážista Reineke nesměl s námi utratit ani haléř. Byl to nejnešťastnější člověk, jakého jsem kdy viděl. Především byl šeredně hubatý, poloslepý a zrzavý. A srdce jako Kristus pán. Slova jeho byla milá, plná zápalu pro štěstí druhých, starosti o cizí budoucnost, a sám sobě nemohl říci slovo povzbuzení, protože byl nešťastně ženat. Věřím, že žena by zachránila mnoho našich hochů na cestě k ztroskotání, ale než takovou ženu, pak stokrát se zahrabat. Cyankali je nektar proti jejímu jedu. Začínala s »mrzákem, jehož si uvázala na krk«, pak mu nadala zlodějí jejích peněz (koupil-li si noviny), lupičem (přinesl-li nám její nemožné suchary), vrahem jejího dítěte (když dal nevlastnímu klukovi jeden pohlavek za dvě rozbitá okna). Reineke to bral hrozně vážně a říkával jí, pokud to bylo možné, že když nelze kupovat noviny, že se tedy kupovat nebudou, co se těch sucharů týče, že je jistě nahradíme, a že bude se snažit, aby rozbitá okna odpracoval v hodinách přesčasových. Zmínka o rozbitých oknech ale rozčílila paní Reineke a teď se to obrátilo na nás, že jsme padouši a lákáme muže z domova, štveme ho, rodinu vrháme ve zkázu. Ze začátku myslila, že má v Mustafafovi oporu a odvážíla se ho zeptat, co o tom myslí. Ten stoicky odpověděl: »My Turci, madame, na štěstí zavíráme ženy doma.« Říkala-li paní Reineke »jsou mezi vámi lumpové«, tvrdila od té chvíle kategoricky »jste špinaví lumpové«. Nepřinesla do manželství nic

kromě kluka z dřívějšíka. Nevydělávala nic. Ale všechny svoje nedostatky si dovedla zakrýt hrbem milého Reineke. Neuměla ani slova řecky, jen se pozorně učila pozdravům a nadávkám.

Reineke si našetřil slušné peníze v Hamburku. Oženil se na ty peníze a k nim přidal útrpnost se služkou, již těhotnou vyhnal jeho zaměstnavatel. Inflací přišel o peníze a tak se musil chytit ciziny. Jel jako instruktor obsluhy sázecích strojů do Athén. Chtěl se vrátit, ale žena mu peníze na cestu zpět zkonfiskovala na zaplacení dluhů, které ovšem Reineke zavínil, protože málo vydělával. Každý s ním cítil a dávala se mu dvojnásobná porce nasbíraných cigaretových špačků. Vidělo se, že nemá sice bídu, která by hrozila hladem, ale že nemůže ani zhluboka dýchat, aby nechal dostatek vzduchu pro svou ženu a její ratolest.

M u s t a f a N a t y g p a š a byl kostnatý stařec, žlutě vyhublý, ostře tesaných rysů, který mi tvrdil, že je Čechoslovák, protože se narodil v Bosně a uměl slovansky zdravit. Reineke z bídy přišel do Athén, Natyg byl odhozen revolucí Kemalovou. Staroturek do posledních důsledků, vychovanec německých politických koncepcí předválečných, mlátil svým zlomeným veslem do všeho, co světová válka přinesla, do malých států a malého Turecka, do modernismu náboženského a řecko-turecké války. Ale cítil, jak to je zbytečné, když vysazený a poražený politik vykládá dalekosáhlé programy a kritiky, když generál ve výslužbě ve svém pokojíčku křičí »palte«, a tak znenáhla se z něho stal sociolog a na konec filosof. Seděl vždycky tvrdě a bez hnutí. Smál se i rozčiloval jen svými prsty, jimiž vytukával dojmy na sklence vody. Stařec, ale nepřestal promýšlet svůj výdělečný plán, jež však nikdy neuskutečnil. Byl by potřeboval kancelář, aby mohl dát rozkaz někomu jinému. Poručit by uměl, ale ne udělat. »Dobýt přechod přes řeku!« dovedl říci, ale ani jednoho osla by k pochodu sám nepohnul.

Jeho situace hospodářská byla daleko černější než depresse duševní. Natyg neměl jakživ nic a přece vždycky večer na schůzku přišel ne hubenější než první den. Bylo pod jeho důstojnost vykládat, jak to, že obědval. To raději hovořil o rozdílných základech socialismu Marxova a vznikajícího socialismu v Orientě. Zdravotně na tom byl špatně. Než se dostal přes Arabii a Egypt, kde hledal pomoci u svých souvěrců a bývalých politických přátel, do Athén, měl třikrát úplavici. Pod jeho jménem mám na papírku napsáno:

Zase jeden plán, který mu zapadl, obchod s Československem. A měli jsme se dělit o zisk na polovic, protože přátelství, které v životě váží tunu, neváží v obchodě ani milligram. Natyg nemá nejmenší naděje, že by Kemalův režim byl zlomen a tak se dívá, jak ve Smyrně popravují, jak se z revoluční vlády stává oficiálně uznaná moc, jak ty malé státy proti jeho názoru se nepohlcují navzájem. Jediné, co ho utěšuje, je rostoucí vliv Německa v blízkém Orientě. Natyg nikdy nenařiká. Ale z jeho veliké radosti a šťastných úsměvů, může-li přidat do kávového fondu drachmu, víme, že mu je mizerně.

Josefidis Konstantinidis byl zlatý hřeb naší společnosti. Byl mladý, ale měl všechny duševní schopnosti být vyrovnaným trosečníkem, zjev, který jsme dosud marně hledali. Každý z našich trosečníků měl nějakou nesplněnou touhu, každý si dozadu mnoho vyčítal, každý z nich věděl, že něco byl a v nic se obrá-

til. Jen Josefidis Konstantinidis chodil po Athénách s přihlouplým úsměvem a nic ho nepřekvapilo, nikdy nebyl smutný, často veselý. Nebyl optimista. Nebyl dítě, neplakal. Nebyl nic. Když mu řecká armáda v záchvatu dobývání rozbila domek a zabila sestru, když mu turecká armáda v protiútoky zabila rodiče, tehdy mu bolest přetrhla struny utrpení, výčitek. Od té doby zaráželo se přemýšlení o vztazích věcí. Blahoslavení chudí duchem. »Nejhorší je, že člověk stěhuje jen to nejhorší harampádí«, říkal Wenzel. Josefidis nestěhoval vůbec nic a neshromažďoval také nic. Usínal každý den beze zbytku. A na něm se ukázalo, že toho lepšího, veselejšího, příjemnějšího je na světě víc než mizerie. Mizerie je zlá tím, že se táhne za člověkem jako prach za autem a že pohled před chvílí jasný se šedě pokazí.

A čím bylo dřív lépe, tím v úpadku je člověku hůře. Josefidis mně potkal kdysi a zajímaly ho obrázky, které jsem nesl. Prohlédl si je a za to mně dal svou fotografii s holubičkou, vznášející se nad jeho hlavou. Slavné burské oříšky k tomu přidal, podepsal se na fotografii a oznámil mně, že si ponechá moje plnicí péro na památku. Což se nestalo. Josefidis zřejmě při penězích mě počastoval opékaným hráškem a zmizel. Za čas do umdlení provolával slávu řecké armádě, která před revolucí zastrášovala Athény, téže armádě, jež se zasloužila o jeho duševní krátkodechost. Jindy s ohromným elánem, jakoby oznamoval, že zbohatl, pumpl mě v elektrice o pět drachem a druhý den ležel v nemocnici, simuluje tyfus. Dali mu takovou dietu, že třetí den prchl úplně zdrav z nemocnice a od té doby žil s námi. Jestli se kdo zasloužil o společnou pokladnu, pak to byl Josefidis Konstantinidis. Zalíbil se mu balíček sucharů před výkladem a šel se zeptat, jestli by mu jej nedali. Nedali ovšem, ale přece pár krejcarů. Sevřel je v hrsti a do večera sehnal svým naivním způsobem tolik, že si ty suchary šel koupit. Nesehnal-li na předmět svého zájmu, nosil peníze nám. Nenapadlo ho nikdy, že by mohl zítra obnos doplnit. Nejvíce se zvedla naše pokladna v době, kdy Josefidis si chtěl koupit krásnou šavli.

O Karlovi a Wenzlovi jsme mluvili, Devedži a Skondras byli ve vzduchu jen dočasně. Přijeli se léčit do Athén, utratili všechno a čekají, až se jejich rodinám podaří sehnat peníze na zpáteční cestu.

Spojení života těchto několika lidí bylo velmi prospěšné náladě všech. Reineke byl s námi veselý, mrkal šťastně očima, podařilo-li se mu prehnout z domova beze stop. Natyg našel pozorné posluchače pro své dalekosáhlé plány obchodní. Josefidis si nás cenil, protože nemohl nic chtít a mohl prospět. Karel a Wenzl měli kam jít a Devedži se Skondrasem poznávali a contrario hloubku života jejich kuče.

ŽIVOT A INSTITUCE

Artur Marek:

Jak si inteligent představuje vojnu.

II.

O otázce sportu v armádě bylo už v odborném i občanském tisku hojně debatováno, a vojenskými i sportovními odborníky byly podány návrhy reformy, o níž

jsme sice se zájmem v novinách četli, ale z níž jsme nic neměli. Píšeme-li tyto řádky, je to především v návalu obavy, budou-li z návrhů mít něco aspoň naše děti.

Vyslovujeme uznání obtíží, s nimiž každá reforma musí zápasit, a současně své pevné přesvědčení, že žádná reforma není tak složitá, aby se nemohlo hned začít aspoň částečně. Je pravda, že vojenské rozhodující kruhy uznaly význam sportu pro armádu. Ale je i pravda, že z některých pravd takřka obecně uznávaných je zvykem vyvozovat mikroskopické důsledky v praxi. Ukázáno na konkrétním případě: každý vojenský den s výjimkou neděle začínal t. zv. ranní půlhodinkou. Je to soustava cviků kompilovaná z naší sokolské soustavy se zřením k cvikům důležitým pro vojáky. Je ovšem těžko pokoušet se o některé tělocvičné projevy v tuhých upnutých kalhotách, silné bluze a v ovinovačkách, které svírají nohy: tak na př. dřep. Po prostocvičích přijdou hry a zpěvem za pochodu se ranní půlhodinka končí. Vedle toho patřily do tělovýchovy tři hodiny, které se honosily v programu týdne vyvěšeném na světnicích. Ale z toho mračna bouře nebyla. Buďto jsme odešli na volná prostranství a nevěděli, co se svou tříhodinovou volností dělat, což vedlo obyčejně velitele naší čety k tomu, že se rozhodl pro šerm bodákem, »který je velmi důležitý, jak poznáte hoši«, nebo jsme vyslechli nějakou poučnou přednášku, která byla ovšem také velmi zábavná, ve shodě s heslem »poučně a zábavně«. Asi čtyřikrát nám dali fotbalový míč, poslali nás na hřiště, ale poněvadž nás na ten míč bylo asi tři sta a nikterak se nedala vykombinovat sestava dvou mužstev z tohoto množství, bylo nám řečeno, abychom tedy hráli rugby. Hráli jsme tedy rugby, o němž jsme měli asi takové ponětí, jako o ponorkové válce. Že měla marodka druhého dne více práce, je přirozeno. Rugby končovalo tak, že důstojník zapískal, při čemž jsme se rozhlíželi nesmírnými oblaky prachu, snažíce se rozpoznat, kde je protivník zakousnutý do míče. Kdo se bál nebo kdo se při nejlepším vůli nevešel už na hřiště, šel hodně daleko za barieru a díval se. Také byly jednoho dne lehkootletické závody, jichž se účastnili někteří kolegové. Nemohu, než zakončit tento výčet. Je totiž úplný.

Neshledáte asi podivným, že se nám zastesklo po pravidelném hraní wolley-ballu, že jsme v letních měsících toužili po plavání a slunění, po jízdě na kole a na koni, po trainýrkách a traitrech na chůzi, běh a skok, po footballu, šermu, lyžování a tenisu? Snad by nás tyto proradné myšlenky nebyly napadly, kdybychom nebyli měli tolik volného času, jehož pány jsme se ovšem zvat nemohli. Ale zatěžující své kavalce v hodinách poledních nebo po večeri, když ještě celé tři hodiny byl bílý den, myslili jsme s láskou na tyto věci, bez kterých jsme v civilu nemohli být. Marne jsme se ptali, je-li hříchem proti vojně a disciplíně zabývat se podobnými touhami. Což by sporty neměly být povinně zařazeny do týdenního programu? Což by v kasárnách nebo v jejich blízkosti neměly být kurty nejen pro důstojníky, jejich rodiny a známé, ale také pro mužstvo? Anebo, jsou-li tenisové kurty drahé: nemělo by být na každém kasárenském dvoře několik wolley-balloových sítí, běžeckých drah a písek pro skok? Inteligent si představuje...

*

Neméně zajímavá je instituce, která je určena rovněž pro tělesnou kulturu, přesněji řečeno pro její ochranu. Říká se jí obecně marodka čili ošetřovna, a je zřízena v každé posádce. Vojenský lékař, který ošetřovnu vede, provádí jednak t. zv. periodické prohlídky mužstva, jednak ordinuje na ošetřovně každého dne dopoledne pro mužstvo, které se toho rána hlásí jako nemocné. Periodická prohlídka má zjistit čistotu mužstva, zvláště pak není-li někdo pohlavně nakažen. Tolik předpis a teorie. Prakticky je to skvělý cirkus. Jeden za druhým stojí ve frontě, cele oblečen, odhalen pouze v krajině přirození. Prohlídka děje se tak rychle, že se lékaři dělají mžitky před očima, je tedy těžko vůbec něco zjistit a také obyčejně se ani pohlavní nemoc neprozradí při této příležitosti, nýbrž až tehdy, když pacient se sám přihlásí na ošetřovně. Není nsnadno vypočítat si, jaké asi doby by lékař potřeboval, kdyby měl opravdu prohlédnout po vytčených stránkách takové zástupy branců. Ale k čemu tedy je periodická prohlídka? Také stav při ní se nekontroluje úzkostlivě a proto se jí může vyhnouti ten, komu na tom záleží. Inteligent si představuje, že buďto nic, anebo ne všecko pro kočku...

Prohlídka nemocných na ošetřovně by nás zavedla k úvahám o tajemství vojenského lékařství a tím bychom se dostali daleko, což není naším úmyslem. Spokojme se zásadní thesí, že v oboru medicíny není pod sluncem tvora, který by pacientovi tak málo důvěřoval, jako vojenský lékař důvěřuje vojákovi, který se hlásil toho dne jako nemocný. Tato nedůvěra je vzájemná a jejím výsledkem bývá, že inteligent, který zrovna nemusí, s marodkou nic nemívá. Je to také těžká věc: v pátek a v sobotu je všecko zdrávo a u několik pacientů, protože je konec týdne a u raportu se žádá o propustku na sobotu a neděli. A v pondělí je ošetřovna marodů plná, zvláště je-li venku nepohoda. Lékař se podívá na ten dav zkušeným okem plným nevíry a pohrdání, prohlídka začne. Ulejšák, spekulující na vytopenou světnici, se tu staví vedle opravdu nemocného, ale je pravděpodobno, že v onen nešťastný den, kdy se nebe roztrhlo s hochy stěžujícími si na kašel, anginu a píchání na prsou, bude souzen a odsouzen vinný s nevinným a že se napíše energickou roukou do knihy nemocných: »simulant«, nebo »bez vady, služby schopen«, podle čehož se v zápětí zařídí velitel roty. V takových nebezpečných okamžicích by voják ustoupil raději z bojiště, ale nemůže couvnout, protože je zapsán v knize nemocných. Podruhé na ošetřovnu raději nejde z obavy před trestem, kdyby nebyl uznán za »služby neschopného«. Výsledek bývá ten, že chodí na př. s horečkou ven, dostane chronickou rýmu, nebo lehne s anginou až tehdy, když teploměr ukazuje víc než devětatřicet. Kolik infekčních nemocí bylo tak s počátku skrytů v zátiší světnice, v níž spí dvacet až třicet chlapců pohromadě! Co zbytečných rým, angin a zbytečného kašle, z něhož se člověk »léčí« celé dva, tři měsíce!

Také ošetření by zasluhovalo popis, nad nímž by plakali radostí medikové a lékaři. Na naší marodce jsem neviděl nikdy léčit něčím jiným než slovy, jódovou tinkturou a aspirinem. Zdálo se mi někdy, že by bylo lépe poměry ještě zjednodušit a zavést jako universální léčebný prostředek »sepu«, lví francovku. Představoval jsem si kdysi, že na marodce by voják měl najít dobré ošetření v nejtýpčtějším případech

vojenského onemocnění, nikoliv tedy v případech, které vyžadují ošetření speciálního v divišní nemocnici — a že by se vojenští lékaři neměli dívat na vojáka pacienta jako na zlomyslného tvora, který si usmyslil okrádat lékaře o čas...

Ten čas, kam se děje, co se s ním děje na vojně, když je ho takový přebytek, ale při tom se ho nikdy nedostává, když ho potřebujete?

*

Stravě se nedá vyčítat nic víc, než že někdy neodpovídá ani sumě 5 Kč 50 haléřů, jež je určena na celodenní stravné pro jednu osobu mimo chleba. Tím je vyjádřeno mnoho, protože každý, kdo jde někdy koupit do krámu věci denní potřeby, usoudí, jaká hostina se z citované sumy dá vystrojít, i když hledíme k výhodě zmenšené režie při vaření pro veliký počet osob. Inteligent si představuje, že když dostává měsíční žold, stačící průměrně na čtyři lístky do biografu a dvě útraty v kavárně, má právo na slušnou stravu, která by ho zbavovala povinností doplácet týdně ze svého dvacet korun. Což když nemá vlastní prostředky anebo nemá v blízkosti kasáren příbuzné, u kterých se občas může dosyta najíst věci chutně upravených?

Důstojníci nám říkávali? »Kdybyste byli zažili válku v poli, kde byl krajíček chleba vzácností, o níž se muži prali, kdybyste byli nuceni jen týden polykat stravu, kterou nás krmili beze změny celé měsíce, mluvili byste jinak o své stravě!« Jistě měli pravdu. Ale brali za základ něco, s čím my mladí počítáme už jen jako s historickým pozadím a za co jdeme dál, neopovrhujeme sebou proto, že zmíněné provianturní poměry nejsou nám ani brzdou, ani ideálem.

*

V předcházejících odstavcích je glosováno několik požadavků, žádná povinnost inteligentů na vojně. Rozumí se, že jsme na ně nezapomněli. Nepsali jsme o nich, protože tyto povinnosti jsou více méně obecně známy. Ale o nejdůležitější z nich se v závěru zmínit musíme: je to instruktorská funkce inteligentů v armádě.

Když dokončil školu pro výchovu záložních důstojníků absolvováním theoretických zkoušek — jež jsou také kapitolou pro sebe —, odchází inteligent jako aspirant k svému pluku, kde ho čeká úkol, předat mužstvu zvláště neškolenému své vojenské vědomosti, nasbírané během osmitedělního pobytu ve škole a naučit se ovládat jednotky, jejichž velitelem by byl v případě války, vyburcován z rezervy a povolán do válečné aktivity.

Vojáci u pluku ovšem už nejsou nováčci, když přijdou aspiranti z důstojnické školy: mají za sebou osm měsíců vojny, stejně jako aspiranti. Jsou proto už vojensky na značné úrovni, již mají aspiranti upevňovat a zvyšovat. Teď teprve nastane našim inteligentům odpovědná a samostatná práce. První týdny u pluku jsou pro aspiranty často trpké jako učednický chléb, protože vychází na jevo, že prodělat důstojnickou školu a složit zkoušky theoretické neznamená velkou jistotu, pokud jde o praxi instruktorskou. Aspirantům se vede docela stejně jako učitelům, když vyjdou z ústavu a dostanou poprvé do ruky opravdovské děti, kterým má vštěpovat do srdcí lásku ke všemu chvalitebnému a do hlavičky vědomosti o základních vě-

cech. Jako tam, tak i tady se objevuje nedostatečná příprava ryze pedagogická. Mládenec má v některém případě hlavu nabitou vědomostmi o terénu, střelbě a zbraních, kulometech, organizaci, služebním řádě, osvětě, granátech, spojení, opevňování terénu, stylistice, taktice, cvičebním řádu, ale před svými Papenheimskými stojí obyčejně v neutajitelné bezradnosti, co počít se svým vynikajícím vzděláním. Dát nastoupit rotě ve sraz jeví se náhle mladistvému vojevůdci dosti vážným problémem, jehož nesnadné řešení dělá náramnou radost ani ne tak mužstvu, s nímž aspirant operuje, jako »déle sloužícím« poddůstojníkům, kteří se »dali nalejt« na vojnu, jak se říká, najmě pak pánům rotmistřům, jejichž poměr k aspirantům se dá výstižně přirovnat ke známým vztahům panujícím mezi kočkami a psy.

Jako všechno tak i učednické bolesti aspirantů pomínou a vrátí se dny starodávného klidu a míru, což záleží ovšem na posádce a mírumilovnosti jejího důstojnického a poddůstojnického sboru. Aspiranti se zžijou s mužstvem, a mají-li jen trochu spolčovacího, organizačního a diplomatického talentu, mohou se zvolna a jistě a stále častěji uchýlovat k svému kavalcí, o jehož démonické přitažlivosti jsem se zmiňoval v druhém článku.

*

A přece se tady přímo okatě nabízí ještě docela jiné než vojenské využití tolika inteligentních mladých sil. Ve výčtu předmětů, jimž jsme zatížili předcházející odstavec, ozvalo se poprvé slůvko »osvěta«. Dovolte, abychom této fialince věnovali závěr naší stati.

Domníváme se totiž, že osvěta je obor, ve kterém by inteligenti armádě mohli prospět víc než v čemkoliv jiném, zvláště v mírové vojně, jejíž nebezpečí pro psychologii vojáka dobře vyzdvihl dr. Prokop Drtina v dopise, který uveřejnila Přítomnost. Aby se však mohlo mluvit o této věci, je nutno nejdříve promluvit o tom, co se rozumí »osvětou« na vojně. Znalci mě budou určitě podezřívát, že jsem si toto thema nechal na konec za účelem působivého závěru, kterouž domněnku odmítám, ačkoliv musím přiznat, že by se z toho dalo vytlouci finale opravdu efektní.

Osvěta na vojně, řečeno sumárně, to je mohutná theorie a nepatrná prakse, a ještě i ta je nežádka pochybená. Mluvení o osvětě je jedním z nejoblíbenějších předmětů mnoha pánů od shora až dolů, což bývá vždycky špatným znamením. Osvěta a armáda, toť otázka, jež láká k zpracování daleko podrobnějšímu, než je možno v rozsahu této stati. Láká jednak bohatstvím námětů, co vše by se dalo pod touto firmou na vojně dělat, a za druhé přímo proslulým nepochopením, jež v tomto bodě projevují povolání učitelé. Výsledek je znám patrně i laikům: k osvětě není důvěra.

Abyste vojáky nemusili kárat z netečnosti k tak krásnému odvětví činnosti nadřízených kruhů, musíme aspoň trochu naznačit, jak asi osvěta v armádě vypadá. Osvěta, to jsou únavné přednášky o rozmanitých věcech. O všem se dá přednášet zajímavě a sotva byste našli vojáka, který by se zájmem takovou zajímavou přednáškou nevyšlechl. Ale na vojně se zajímavé přednášky vyskytují tak zřídka, že s nimi nemůžeme počítat. K úspěšnému vedení takových podniků jest ovšem třeba lidí. V armádě se jich nedostává ani ne tak proto, že by se nedali najít, jako proto, že se na

místech osvětářů udržují lidé, jejichž lokty a sebevědomí jsou rozhodně silnější než vědomosti a výchovné schopnosti. Nedivte se potom, že se vojíní pokřikují, když zvědí radostnou novinu, že pan ten a ten odpole dne promluví o významu osvobození anebo o jiném oblíbeném tematě osvětových činitelů. »To bude zas otrava«, bývá u mužstva uvítací formule a zároveň dosti spravedlivá kritika podobné události. Za znění rutinovaného hlasu pana přednášejícího někteří spí, jiní čtou, většina myslí na to, co bude po poslední větě řečníka, jen několik oddaných duší hledí na jeho ústa spolu se šaržemi, které rozumějí subordinaci i v nejošemetnějších situacích.

Aby to posluchače chytilo za srdce, aby měli dojem, že se tady jedná o něco životného, co se dotýká nějak jeho zájmu. Jakoby šlo o předhánění v kořenosti a ne-stravitelnosti! Nejsou tu jen přednášky: jsou tu knihovny, jejichž dotace patří mezi nejsubtilnější položky vojenského rozpočtu, což se dá říci o položkách na osvětu vůbec. Osvětáři knihovníci by vám mohli vyprávět neutěšené zkušenosti ze svého oboru právě tak, jako ti, kteří mají svěřeno kino. Ve vojenské knihovně scházejí knihy a v kinech zkomírají na nedostatek filmů jakož i na zvláštnosti promítacího přístroje, který vypovídá během představení službu s naprostou umí-
něností. Mluvit o hraní divadla, které je rozšířeno na př. mezi americkými studenty stejně jako mezi vojáky, to by se zdálo něco zbytečného, ne-li pochybného nebo protivojenského. Právě tak se v naší armádě nepracuje v oboru, který je tak na snadě, jako sborový zpěv a jiné věci, které nemusí nic ubrat z vojenského zaměstnání a při tom sdružují hochy z různých světnic, různých čet a rot, ubytovaných v jedněch kasárnách, a vyplňují prázdný čas, který se jinak profláká, způsobem plodným a radostným.

Zde by mohli pracovat se zvláštním úspěchem aspiranti, kteří nejsou věkem skoro vůbec vzdáleni druhů, jimž jsou instruktory. Na víc mají své vzdělání, o něž se za nynějších poměrů nijak nemohou dělit s podřízeným prostým mužstvem. Je totiž velká pravda za prvé to, že na tuto přirozenou funkci inteligentů na vojně není vůbec pamatováno a za druhé mnozí, přemnozí vojenští páni se na podobnou činnost opravdu osvětovou dívají ne jako na vítanou pomoc, nýbrž jako na nepřítel, zastávající museální názor, že voják má být voják a nic víc. Tento názor je těžko vykořenitelný, ale musí být vyvrácen z kořenů, a až zvítězí v naší armádě duch opravdu pokrokový, bude na inteligentech, t. j. na aspirantech-instruktoch, aby ukázali, co všechno se dá na vojně dělat, aniž tím trpí speciální vojenský účel. Učitelé, profesori, doktoři všech fakult, absolventi všech možných škol, hoši mezi jednadvacátým a sedmadvacátým rokem věku, plní zájmů, čilosti, podnikavosti a většinou i pracovní energie, to je kapitál, kterého by si naši vojenští činitelé měli jinak vážít a jehož by měli využít jiným způsobem, než se děje dosud.

Inteligent si to aspoň představuje tak nějak . . . a domnívá se, že teprve po těchto různých úpravách bude na vojně mileji přebývat jak školeným, tak neškoleným vojákům. A že teprve potom bude možno úspěšně popularisovat armádu v národě.

V. Koenig:

Katastrofa „Italie“.

Bylo jistě po celém světě dosti lidí, kteří se již po bludném letu generála Nobile nad Československem tázali, jak bude dále, tam u točny. Skeptické hlasy byly oprávněny: vzducholod' po těžkém zápasu s větrnou bouří ztroskotala, při nárazu na zem rozbila se velitelská gondola, část posádky s generálem Nobilem samotným zůstala na ledové pláni, odlehčený vrak vzducholodi vzletl se zbytkem posádky a zmizel v neznámou arktických ledů. Tedy úplná katastrofa, z níž zatím dodnes vyvázl jedině kapitán této vzdušné lodi, jenž na rozdíl od námořních zvyklostí byl zachráněn prvý. Místo něho zůstávají vězeti v zajetí severské přírody jeden za druhým ti, kdo mu spěchali na pomoc z celého světa: jeho vlastní zachránce kapitán Thornberg vězí v blízkosti Nobilevy skupiny, Amundsen je ztracen v neznámou i se svým francouzským aviatikem, sovětský letec Babuškin, jenž letěl po něm pátrat, zmizel za ním.

Kde je příčina této katastrofy, tím tragičtější, že kromě prvního letce Andréa dosud všem možným výpravám na severní točnu podařilo se uniknouti záhubě? Musíme býti spravedliví a uznat, že na prvním místě jsou to povětrnostní a vůbec přírodní poměry polárních končin. Přistáti v těchto krajinách znamená ocitnouti se na pokraji hrobu, ne-li vůbec přímo v něm. Z dosavadních výzkumů je patrné, že u severní točny není rozsáhlejší pevniny a přistáti lze buď na vodě nebo na ledě, který je ve věčném pohybu. Při prvním letu Amundsenovu k točně ukázalo se názorně, jaká nebezpečí se skrývají. Letadlo Amundsenovo po nuceném přistání uvízlo na takovém pohyblivém se ledě. Hned bylo v nebezpečí, že bude rozdrčeno, hned že se propadne mezi led. Upoutání na kousek ledu, pracovali účastníci po celý den na uhlazení startovní dráhy, když po umožňující celodenní práci lopatami i prostým udu-páváním sněhu ulehli k odpočinku, probudili se, aby spatřili celou svou práci zničenu. Posléze jen po mravenčí píli s obrovskou dávkou štěstí — pilotovi podařilo se prudkým trhnutím výškového kormidla »vytáhnout« letadlo v poslední chvíli před zhoubnou průrvou, která by byla znamenala smrt — podařilo se jim uniknout. Lze říci, že bez obezřetného vedení starého polárního víka Amundsen a bez vlastního přičinění, provázeného mravenčí píli, byl by Amundsen se svými průvodci zahynul. Po těchto zkušenostech zvolil Amundsen jiný letecký prostředek — vzducholod'. Početl s tím, že vzducholod' může se udržeti ve vzduchu i po selhání motoru, což pro něho zmenšovalo riziko nuceného přistání a onoho souboje na život a na smrt s ledem, který prodělal za letu s letadlem. Na italské vzducholodi, řízené Nobilem, podařilo se mu vykonati, třeba také s obtížemi, let ze Špicberků přes točnu na Aljašku, když před tím, právě tak jako nyní před druhým letem Nobilem, američtí letci s letadly dokázali přelet arktických krajů a točny — na štěstí — bez nehody; porucha motoru byla by je uvedla do téže situace jako Amundsen a Byrd měl velké štěstí, že jej stihlo nucené přistání až u pevné země, kde s nasaze-

ním života podařilo se mu přec jen uniknouti zajetí ledu. Všechny dosavadní zkušenosti ukazují sice, že letadlo, ať těžší nebo lehčí vzduchu, je výbornou pomůckou i v polárních končinách, kde lodní a saňové výpravy vyžadují si měsíců námah a utrpení, ale jen dotud, dokud se nesetkají buď se strašnou severskou mlhou nebo jinými povětrnostními překážkami, nebo dokud náhodná porucha stroje neuvede je do stavu nemohoucnosti. A povětrnostní poměry v arktických krajích jsou více než nestálé a nejisté. Pochopitelně je zde nedostatek dobré povětrnosti informační služby, která je v letectví již významnou složkou bezpečnosti, při nedostatku přistávacích možností každé setkání s bouří a mlhou znamená nebezpečí života; buď může způsobit u letadla přistání nebo může je vychýlit z dráhy, a při velkých vzdálenostech, jež letadlo při svých podnikcích překonává, zaviniti vyčerpání pohonných látek. To je riziko každého polárního letu, se kterým se musí počítat.

Vidíme, že tedy každý let nad severskými kraji — jako vůbec všude, kde je nedostatek pomocné pozemní služby, je podnik velmi riskantní a nebezpečný. Je to sázka o život a každý, kdo jej podniká, vystavuje se tomuto nebezpečí. Měli jsme již příležitost vysloviti se proti hazardním podnikům tam, kde znamenají pouze hazard a nic více, jako jsou lety přes oceán. Ale při výzkumných letech nad neznámými krajinami nemůžeme jen tak zloha postaviti na totéž stanovisko. Cesty lidstva za poznatky jsou vydlážděny obětmi a žádný pokrok nebyl ještě dosažen bez obětí. Příroda vybírá neúprosně svou daň. Jestliže vědec riskuje život svůj a svých pomocníků, aby obohatil znalosti lidstva, zaslouží úcty a čestného místa v kulturních dějinách lidstva. Jestliže dlouholetý polární badatel Amundsen, člověk zkušený a polární specialista užil riskantního pro tyto kraje dopravního prostředku, aby se zmocnil rázem poznatků, o něž celý život bojoval krajními námahami, smeklo lidstvo klobouk a neodsuzovalo jej jako šílence ani tehdy, když uvízl na pohybuující se ledové pláni. Také žádný nejvášnivější odpůrce leteckého principu »lehčí než vzduch« neodsoudil jej, když po nesnázích prvního letu rozhodl se pro vzducholod, jež byla riskantní v jiném směru. Jestliže nyní italský letec odhodlal se letěti k severní točně ze své sluneční vlasti sám bez účasti polárního cestovatele za vědeckým účelem, lidstvo by odpustilo i sebe větší riziko, jež takový vědecký pokus přináší.

I když uznáváme, že výprava generála Nobile mohla přinést velký vědecký prospěch, — mohla případným úspěchem mladého českého vědce povznést dokonce i vážnost naší vědy — přece nemůžeme se zbaviti dojmů, že vlastní smysl a účel výpravy nebyl vědecký, ale především prestižní. Po letu Amundsen-Nobile, vzničil mezi vůdcem výpravy a velitelem vzducholodí spor o zásluhu, kdo má větší podíl na zdařilém přeletu točny. Když se věc dostala před veřejnost, likvidovaly ji rychle obě strany výměnou připisů, ve kterých se navzájem uznávaly zásluhy. Ale Nobile, pravý Ital a důstojník Mussoliniho vrátil se do vlasti s trpkostí v srdci a s úmyslem dokázati světu, že svede takový let i bez Amundsena a jeho zkušeností. Italská veřejnost chápala chystaný jeho podnik jako věc národní cti a vědci, kteří odletěli na palubě Italie z Milána, byli na ní podružnými osobami. Hlavní náklad,

který vzducholod' vezla, byla italská vlajka a papežův kříž, jež měly býti a také byly triumfálně shozeny na severní točně. Nobile dosáhl točny a dosáhl toho, co chtěl: italská vlajka klesla na severní točnu, jeho podnik se zdařil. Ale bývá vadou některých ambiciosních letců, že přeceňují možnosti svého stroje. Toto přeceňování možností vyžádalo si již mnoho životů — pro příklad nemusíme chodit daleko: náš dr. Lhota. Amundsen netrpěl touto vadou. Když šťastně dosáhl točny, letěl dále podle svého programu na Aljašku a tím svůj podnik skončil. Nobile však po prvním zdaru rozhodl se ihned rozšířiti svůj program a podniknouti ještě další výzkumné lety. Opakujeme, přecenil při tom možnosti svého stroje. Již po letu z Milána do Stolpů ukázalo se, že obal jeho vzducholodi propouští poměrně velmi rychle vodík, takže ve Stolpích musela býti náplň vzducholodi doplňována. Dlužno si uvědomiti, že vzducholod' »Italia« liší se poněkud ve své konstrukci od nejnámějších vzducholodí typu Zeppelinova. Ty mají železnou kruhovou konstrukci, na které obal je pevně přidělán, takže je nepohyblivý, při tom pak je vzducholod' zajištěna před případnou poruchou komorami. »Italia« je stavěna jinak. Měla velký trojúhelníkový rám, na kterém byl volně zavěšen jednoduchý obal. Je pochopitelné, že při takové konstrukci po částečném vyprchání vodíku obal vzducholodi je volný a každý nápor větru do jejích boků způsobí prohlubeniny, které poskytují tím větší odpor. Zdá se, že tak bylo i před katastrofou. Vzducholod' měla za sebou dlouhý let, zápasila těžce s bouří, vodík z části vyprchal, obal vzducholodi se jednak zvlnil, jednak byl zatěžkán ledovou kůrou, která se na něm usadila, vzducholod' klesala a posléze narazila na ledovou horu. Ztráta gondoly a části posádky vzducholodi zase odlehčila a obal, třeba splasklý nebo snad i jinak porouchaný, přec jen vzlétl a byl větrem zanesen dále — kam, to se podnes neví. Nelze se zbaviti dojmů, že zde byla neopatrnost, která byla osudná a ze které ovšem bude velitel vzducholodi musít skládat úcty. A za druhé nelze se zbaviti dojmů, že podnikem této neopatrnosti byl zase onen prestižní úkol Nobileova letu.

Dnes je již téměř jisto, že ona část posádky, která byla s obalem vzducholodi zahrnuta dále do polárního neznáma, je ztracena. Nebylo dosud ani možno podniknouti vážné kroky, aby bylo zjištěno místo, kde je, lze-li je vůbec ještě zjisti. Možná, že trosky »Italie« se již nikdy nenaleznou, jako se nenalezly pozůstatky balonu Andréova. Skupina Nobileova, mezi níž ovšem byli ranění, při čemž raněn byl sám velitel, zůstala na místě ztroskotání a všechny své snahy soustředila na to, aby dosáhla radiotelegrafického spojení s pomocnou lodí v Kingsbay. Byla to jistě značná námaha předělati vysílací stanici vzducholodi na pozemskou. Námaha se podařila a pak trosečníci dávali pokyny, jak se jim má pomoci vzdušnou cestou. Pouze tři z nich, vedení učencem Malgroenem, usoudili, že zachraňovat se musí každý sám, a vydali se pěšky, nedostatečně vyzbrojeni, na cestu. Klobouk dolů před nimi! Spolehali na prozřetelnost a vlastní síly.

Za ostatními byly pořádány četné pomocné lety. První přispěchali na pomoc Švédové, za nimi Amundsen ve spojení s francouzským letcem, sovětští ledoborci a letci, ale pokusy o záchranu měly jen malé výsledky. Jak již řečeno, zachráněn je jen Nobile. Amund-

sen, zdá se, je již také ztracen, ačkoli ještě lze doufat v jeho veliké zkušenosti, kterým se snad podaří dostat se z nouze, ač-li ovšem tento dobyvatel točny nezahynul se svým průvodcem při nuceném přistání. Musíme přec jen doufat, že osud nebude tak krutý, aby zachránil Nobileho a vydal zhoubě Amundsena. Také letec Babuškin, který se za ním vypravil, je již pokládán za ztraceného. Organisuji se výpravy, hlásí se letci a pomocníci ze všech zemí. Ale přes to osud trosečníků, kteří uvázli na ledové kře, a osud Nobilova zachránce je stále ještě pochybný. Zda podaří se zachrániti tyto oběti prestyžního dobrodružství? A zda si nevyžádá jejich zachraňování obětí ještě větších?

Dosavadní zkušenosti s raketovým pohonem.

Idea raketového vozu, raketového letadla anebo dokonce velké rakety, sloužící k meziplanetárnímu spojení, je již starého data. Princip raketového pohonu byl znám již před stáletími. Vědci, badatelé i spisovatelé minulých let uvažovali o možnosti letu do vesmíru na raketě. Posledním z nich, kdož tuto utopii propracoval románově velmi detailně, byl Jules Verne. Idea raketového pohonu a jeho praktického použití v dopravnictví ať již pozemním anebo vzdušném, je nyní znovu brána na přetřes. Praktická možnost užití principu raketového pohonu na pozemním voze byla nedávno dokázána do určité míry dvěma úspěšnými jízdami raketového Opelova auta, konanými v prvním případě na Opelově závodní dráze a v druhém případě na závodní dráze Avus u Berlína. První pokus byl tajný a konal se v přítomnosti konstruktéra vozu, majitele Opel Werke, Fritze Opela a několika odborníků. Raketové auto, konstruované v principu stejně jako normální vůz s benzinovým motorem, liší se od tohoto tím, že pohonné ústrojí má vzadu v podobě silné ocelové schránky s řadou raketových otvorů. Za volant vozu, spočívajícího jako normální vůz na čtyřech kolech, zasedl Fritz Opel. Jakmile stiskl zápal a uvedl v činnost prvou raketu, rozletělo se auto se strašidelným rachotem, zahaleno v hustý oblak dýmu, k prvé jízdě, během níž byly samočinně uvedeny v činnost i další rakety. Celá jízda trvala asi osm vteřin. Pak se vůz zastavil a jezdec vystoupil z něho zcela neporušen. První jízda tedy skončila uspokojivě. Bylo při ní dosaženo sice sotva rychlosti expresního vlaku, která má jistě velmi daleko do pozemního světového rekordu rychlostního, natož pak do fantastických rychlostí, raketovým přístrojům připisovaných. Ale uvážíme-li, že je to vskutku prvá jízda vozu, opatřeného pohonem, spočívajícím na raketovém principu, můžeme býti uspokojeni. Při druhém pokuse konaném o nějaký čas později na závodní dráze Avus a za přítomnosti velikého množství diváků, ujel též vůz, opatřený tentokrát silnějším nábojem raketovým, vzdálenost podstatně delší a dosáhl na ní rychlosti téměř 180 kilometrů v hodině. Tento úspěch byl tedy ještě nespornější a znamenal zároveň veliký pokrok k době velmi krátké. Vyvolal množství optimistických nadějí a neméně optimistických plánů do blízké budoucnosti. Vedle plánu dobytí, pokud možno v nejkratší době světového rekordu rychlostního, který má nyní Američan Ray Keech, výkonem 334 kilometrů v hodině, mělo raketové letadlo zdolat i světový rekord rychlostní ve vzduchu. Uvažováno o zavedení principu raketového pohonu k celé řadě zařízení a technických vymožeností, jako na příklad k pohonu lodí, lokomotiv a celé řady jiných strojů a přístrojů. Počalo se, hlavně v Německu, mluvit velmi optimisticky o tom, že jsme díky —

německé vynalézavosti, na prahu nového technického období, na prahu převratu ve světě dopravní techniky, v němž raketa bude hrát hlavní úlohu, zatlačujíc do pozadí všechny dosavadní pohonné principy. Německý novelista Otto Willy, autor románu »Schuss ins All« napsal rychle román »Mit Raketenkraft ins Weltall«, který má narýsovat plán dobytí vesmíru. Román ten je prvním v serii raketových románů, které se jistě v dohledné době vyrojí, zplozeny raketovou horečkou.

Ale přes obě tyto úspěšné jízdy raketového auta, je všemi odborníky pokládán princip raketového pohonu za sotva upotřebitelný u pozemního vozu. Tím ovšem i za málo konkurence schopný vůči vozům na příklad s pohonem benzinovým. Ale spoň ve stavu své dnešní dokonalosti anebo nedokonalosti. Raketový pohon je v prvé řadě velmi nebezpečný, dále velmi hlučný a konečně velmi drahý. Vždyť dnes jízda na několik set metrů reprezentuje celý kapitál. Ovšem musíme doznati, že u motorů výbušných v prvé době bylo tomu stejně a že první výsledky a zkušenosti s nimi dosažené nemohly vyvolávat mnoho optimismu. A přece je dnes benzinový motor přímo ideálním motorem, co se bezpečnosti, výkonnosti a úspornosti týče.

Živlem, který je přímo stvořen pro raketový princip, je vzduch. Opelova továrna prohlásila hned po prvním úspěchu, že v nejbližší době bude vystaveno i raketové letadlo, které má ihned zaútočiti na světový rychlostní rekord. Ovšem prohlásila rovněž, že použití principu raketového pohonu na letadle nynější konstrukce by bylo málo úspěšné, neboť pro velký odpor vzduchu, kladený nosnými plochami, trupem a dalšími částmi letadla, dala by se sotva dosáhnouti podstatně vyšší rychlost. Proto bude jen k prvému pokusu použito malého letadla běžné konstrukce a to letadla »Grasmücke«, vážícího asi 250 kilogramů. Zvláště použití principu raketového u dnešních dopravních letadel by bylo nemyslitelné. Raketový pohon by byl jednak velmi rušivý a nebezpečný a pak značně nákladný. Raketový pohon nemá býti tedy v budoucnu montován na auto anebo na letadlo, nemá býti konkurentem jejich dosavadním motorům a pohonným hmotám. Jeho budoucnost je tam, kde doposud selhaly anebo se ukázaly nedostatečnými všechny hybné aparáty, všechna i ta nejdokonalejší letadla, a to ve stratosféře, to jest ve vrstvě ovzduší, táhnoucí se kolem naší země ve vzdálenosti 20—50 kilometrů a na vzduch již méně bohaté. V této výši je absolutní klid, poněvadž je zde bezmračno, bez bouří a vánic. Tvoří tedy ideální pole pro budoucí, raketové spojení Evropy s Amerikou a jinými zeměmi.

Ovšem při principu raketového pohonu musíme počítati s tou skutečností, že raketa nemůže fungovati po dlouhou dobu. Proto budoucí let přes Oceán bude se podstatně lišiti od letu dosavadního, stejně jako se bude raketové letadlo budoucnosti lišiti od letadla nynějšího. Budoucí přelet oceánu nebude vlastně letem v pravém smyslu slova. Bude spíše jakýmsi druhem vystřelení anebo vymrštění velikou rychlostí do velké dále. Při startu budou rakety pracovati jen po několik minut. Během nich bude letadlo v takové výši a bude mu dána taková rychlost, že bude moci zbytek své dráhy uraziti v ballistické křivce, bez dalšího pohánění; asi jako projektil. Cílem moderní rychlé dopravní techniky jest donésti jistý druh aparátu co nejrychleji do určité vzdálenosti. A to by bylo dosažitelné jedině na základě principu raketového. Rychlost a účinnost vymrštění rakety musila by býti ovšem regulovatelná a vždy předem vypočtená. Tak na příklad k úspěšnému přeletu Atlantiku by musilo raketové letadlo míti počáteční rychlost 4000 metrů za vteřinu.

Nechme ještě stranou lety s cestujícími. Prvním výkonem má býti sestavení poštovní rakety, která by doletěla k ameri-

ckému pobřeží. K své cestě by potřebovala asi jednu a půl hodiny. Přesto, že by byla tato dopravní cesta velmi nákladná, jistě by se rentovala. Stála by podle dnešních výpočtů asi 50 tisíc marek, tedy asi 400.000 Kč. Poštovné za jeden dopis by musilo být asi 8 marek. Tuto cenu by jistě každý obchodník, novinář a jiný rád zaplatil, neboť na příklad hovor podmořským kabelem stojí mnohem více a nepřijde v podstatě o nic dříve.

V nejbližší době mělo dojít k prvnímu zkušebnímu letu raketového letadla, konstruovaného v dílnách firmy Raab-Katzenstein-Werke v Kasselu. Proto byla velmi překvapující zpráva, že mezi touto firmou a továrnou Opelovou, pracující s ní společně na zhotovení raketového letadla, došlo ke sporu a k zrušení smlouvy. Ředitel továrny dal o věci toto úřední prohlášení: V pátek 15. června o 16. hodině 15 minut byla zrušena dopisem, adresovaným na Fritze von Opel v Rüsselsheimu, smlouva, uzavřená naší továrnou jednak s ním a jednak s továrnou Opel v Rüsselsheimu. V tomto dopise bylo velmi ostře protestováno proti sdělení a veřejným prohlášením, která Fritz von Opel učinil a která jsou proti znění smlouvy. Tato příčina také přiměla ředitele a chefpilota firmy Raab-Katzenstein-Werke, aby přistoupil k zrušení smlouvy. Současně také podalo ředitelství Raab-Katzenstein-Flugzeugwerke na Fritze Opele žalobu pro šíření nepravdivých a poškozujících zpráv, žádajíc zároveň, aby příslušný úřad se postaral o zabránění šíření dalších nepravdivých a poškozujících zpráv Opelových v novinách. Zatím podařilo se prý Raabově továrně zajistit si finančně silnou ocelárnu, která bude s ní spolupracovat na dokončení raketového letadla. Spolufinancíkem bude zároveň ještě jedna berlínská banka. Jako technický spolupracovník byl přibrán vynálezce raketového pohonu Max Vallier. I Max Vallier byl nucen před nedávnem zrušit smlouvu s Opelovou továrnou pro některé nesrovnalosti, zaviněné Fritzem Opellem. Podle prohlášení Vallierova je raketové letadlo, dohotovované právě v továrnách Raab-Katzensteinových, nejvhodnějším a plně odpovídajícím všem požadavkům. Popírá zcela tvrzení Opelovo, že by se nedalo k tomuto účelu použítí a dkládá, že je upraveno podle návrhů a požadavků, kladených Opelovou továrnou.

Současně však pracováno na pokusech s opravdovou vzdušnou raketou, která má být předchůdcem budoucí meziplanetární lodí, anebo alespoň rakety, kterou by bylo možno vznést do vzdálené vesmíru. První pokus konal se v Německu s malou raketou a skončil se zdarem. Raketa, veliká asi 40 cm, se vznesla do značné výše a dosáhla uspokojivé rychlosti. Ale Německo není jedinou zemí, kde je raketě jakožto dopravnímu prostředku budoucnosti věnována veliká pozornost. Před několika dny byla vypravena v noci z Vídně expedice, která vypálila dvě první velké vzdušné rakety. Uvedeme zde líčení tohoto prvního raketového dobrodružství v Rakousku, líčeného Dr. Desideriem Pappem:

»Velký vůz Renault ujíždí plnou rychlostí na říšské silnici je jedna hodina s půlnocí. Vůz a jeho cestující mají velmi naspěch. Při každém poskočení auta na nerovné cestě pohlédne inženýr Otto Paul Fuchs starostlivě na tajemné »Něco«, ukryté v dřevité vlně a uložené v koutě vozu. Jsou to dvě rakety. Jejich obal tají v sobě takové množství výbušin, že by stačilo k vyhození celého města do povětří. Co kdyby tak explodovaly zde ve voze? Pak by se rozletl, a my ovšem s ním, na malé kousky, které by letěly až bůh ví kam, jako rakety. Uháňme stále nocí, až konečně se před námi zaleskne hladina neusiedelského jezera. Jsme u cíle.

Zdejší krajina je přímo ideální; taková, že by si lepší nemohli

práti jak loupežní rytíři dob minulých, tak raketoví konstruktéři dneška. Kol dokola šířý kraj, nad nímž se klene jen na kopci zřícenina hradní věže, obklopená rozpadlými zdmi. Zde je již uměle upravená terasa, na níž má být proveden experiment, a opodál je postavena pevná bouda, kamž se uchýlí ti, kteří jej budou provádět, aby snad při jeho selhání neutrpěli zranění. Rychle, ale opatrně jsou vyneseny z vozu obě rakety, — hlavní hrdinové dnešního nočního dobrodružství. Jsou to opravdoví kolosové svého druhu. Mají doutníkový tvar a jejich obal je z duraluminia. Na dolním konci jsou čtyři kormidlovací plošky. Výška rakety je 75 cm, váha 6 kilogramů. Výbušné látky má přes 2 kilogramy. K ní vede zapalovací šňůra. Ve špičce rakety je pak ještě zvláštní zásoba výbušné látky. Poručík Richard Landi staví za pomoci dvou asistentů první raketu do polohy k vypálení. Její spodek je sevřen do čtyř ocelových svěračů tak, aby nemohl odletět, neboť tato první raketa je jen výzkumnou a základnou pro raketu druhou. Na ní má být vyzkoušeno, jak dalece je pevný obal a do jaké míry může snést ohromné teplo a nesmírný tlak, který se při výbuchu vyvine. Jako dlouhý, exotický had vine se od ní zapalovací šňůra. Všichni pospíchají do pevného úkrytu. Inženýr Fuchs a jeho asistenti drží v ruce stopky. Několik čochek fotografických aparátů upírá z dále svoje zvědavé oči na toto vzácné divadlo. Dva krátké světelné záblesky. — To je znamení, že plamen nastoupil po zápalné šňůře svoji cestu k raketě. V okamžiku mění se šňůra v plamenného hada. Plamen se po ní rychle plazí, prokousává si cestu k raketě. Uplyne čtyřicet vteřin, které se zdají být úplnou věčností. Konečně doskočil plámenek k raketě. V zápětí ozve se hromový rachot a současně se celá noc zjasní pronikavým zábleskem, který je brzy vystřídán neproniknutelným dýmem. Když se tento rozplyne, je vidět, že vrchní část rakety zmizela, byvši roztrhána na kusy a rozhozena kolem. Ale spodní část rakety, ocelová roura je nedotčena, odolavši všemu záru i tlaku. To chtěli zkoušející vědět. První výsledek je tedy uspokojivý. Nyní se přikročí k druhému experimentu, k hlavnímu číslu dnešního představení.

Na místě zbytku první rakety stojí již připravena raketa druhá. Ocelové svěrače, držící první raketu, jsou nyní odstraněny. A zase plynou vteřiny, které se zdají být věčností, a zase se černá zapalovací šňůra mění v plamenného hada a opět následuje pekelný, ohromující rachot a pronikavý světelný záblesk. Jako žhoucí meteor vyletí aluminiový doutník k obloze, zanechávaje za sebou dlouhou, ohnivou dráhu, podobnou chvostu fantastické komety. Jeho stoupání trvá několik vteřin. Pak náhle zazní ve vzduchu nová detonace, mocnější, než první a rozechvívá mocně vzduch. To explodovala zásoba výbušin, ukrytá v hlavici rakety, ukazujíc právě vrcholný bod výstupu rakety. Následuje skvělý, pohádkový ohňostroj.

»Sedm set metrů,« prohlašují asistenti, hledíce po očku na stopky, a oznamující tak výšku, které raketa dosáhla.

Výsledek pokusu je uspokojivý. Je jím dokázáno, že raketovým pohonem je možno dostat velkou rychlostí do značné výše i těžké břemeno.«

Ale rychle rostoucí optimismus o raketovém pohonu, utvrzovaný úspěšnými pokusy, měl být poněkud zabrzděn jedním neúspěchem, který však je závažnější tím více, že selhal právě v okamžiku, kdy měl ukázati nejúčinnější úspěch. Na sedm kilometrů dlouhé železniční lince, na trati Burgwedel-Celle, která nyní je již vyňata z provozu, konal se 23. června první pokus s raketovým vozem, opatřeným podvozkem železničního vozu, aby mohl jeti po kolejkách. Počátek jízdy vozu »Rak 3« stanoven na druhou hodinu. O jedné hodině přijíždějí na

místo pokusu zvláštním vlakem pořadatelé, hosté, zástupci vlády. Celá trať je zatím lemována velkým množstvím diváků, které je odhadováno asi na 30.000 lidí.

Raketový vůz je docela normální vůz, jehož podvozek, obdobný podvozku normálního železničního vozu, je značně zesílen. Vzadu nese raketovou skříň, stejně jako tomu bylo u raketového auta. Rakety jsou naplněny prachem, který má explodovat za tlaku 800 atmosfér. Opel má v úmyslu provést tři jízdy s postupně zesilovaným nábojem; tím také se stoupající rychlostí. Postupné zapalování raket děje se automatickým zápallem. Před pokusem mluví Opel k lidu:

»Prosím, pomozte nám svým zájmem upoutati pozornost širokých mas lidí. Věřte pevně, že cílem našich pokusů nejsou nebezpečné experimenty a sensace, ale získání blahodárného vynálezu pro celé lidstvo. Pokusy dnešního dne mají uzavřít druhou etapu našich plánů — vyzkoušení raketového principu při větších rychlostech, a výzkum zde se bude plně hoditi k hlavnímu účelu, k pohonu letadla. Největší rychlost, doposud na kolejích dosažená, byla 215 kilometrů v hodině. Největší pozemní rychlost vůbec 334 kilometrů. Myslím, že při dnešním pokuse budou obě tyto krajní rychlosti překonány. Jedinou otázkou je, zda při tak veliké rychlosti se vůz udrží na kolejích; nebylo totiž možno předem pevně stanovit, jak veliký je vzdušný odpor při zemi. Jest možné, že při velké rychlosti a vzniklém vztlaku bude vůz zdvižen ze země a nesen třebas několik set metrů ve vzduchu. Jest mojí povinností všechny přítomné diváky na toto nebezpečí upozorniti. Prosím, abyste všichni dodržovali předepsané policejní předpisy a drželi se ve vzdálenosti nejméně sto metrů od kolejí. Vůz bude po ujetí určité dráhy brzděn ústrojem uvedeným samočinně v pohyb. Současně bude zapálen i protisměrný raketový náboj, umístěný na přední straně vozu, takže vůz bude ve velmi krátké době zastaven. Rychlost vozu bude měřena elektricky na setiny vteřiny. Na každých 250 metrech kolejí je upevněn kontakt, který registruje průjezd vozu. Tímto zařízením je možno zároveň kontrolovati rychlosti vozu v jednotlivých úsecích trati. Věřím, že dnešní pokus bude mít plný úspěch.«

Pak dáno znamení k startu. Elektrickou jiskrou byla zapálena první raketa, která vybuchla s hrozným rachotem. Vůz vyrazil ihned od startu zahalen v dým a s mořem plamenů za sebou. Další rakety v celkovém počtu deset explodovaly přesně za sebou. Rychlost vozu se rapidně stupňovala. Po několika stech metrech se ozvaly výbuchy na předu vozu. To brzdící rakety explodovaly. Vůz zvolnil své tempo a zastavil. Dráha jeho jízdy byla asi 2000 metrů. Pokus se zdařil skvěle. Vůz se udržel na kolejích, zastavil podle přání a co hlavního — dosáhl 254 kilometrů v hodině. Vůz byl dopraven nádražní dresinou zpět ku startu, aby absolvoval druhý pokus se čtyřnásobným nábojem, než v prvním případě.

Konečná rychlost, dosažená při prvním pokuse byla 254 kilometrů v hodině. Stoupala v tomto pořadí: 62, 159, 190 a 254 kilometrů. Po dostoupení vrcholu klesala zase vlivem brzdění v tomto pořadí: 160, 159, 80.

O 16. hodině 20 min. následoval druhý start. Fritz Opel a Sander učinili poslední přípravy na voze, do něhož vložena kočka, aby se poznalo, jak na ni bude účinkovati veliký tlak, vyvolaný očekávanou rekordní rychlostí. Fritz Opel upozornil publikum ještě jednou na možné nebezpečí. Policie zatlačila množství lidí ještě o několik metrů zpět. Zapálení dělo se pomocí elektrického kabelu, dlouhého 20 metrů a vedoucího k centrální baterii uvnitř vozu. Pak se odebral Opel na můstek, z něhož byl start dáván. Následovalo ještě jedno upozornění lidu. V 16 hodin 25 minut ozval se výbuch. Vůz vyletěl od

startu do vzdálenosti asi 250 metrů a za ohromného výbuchu vyletěl z kolejí a přemtl se ve vzduchu. Na všechny strany létaly z něho ohnivé rakety. To explodovala brzdící raketová skříň, která měla být uvedena v činnost až ve vzdálenosti 2000 metrů. Pravděpodobně bylo špatně zapnuto zapalování. Když dozněly poslední výbuchy a rozplynul se hustý mrak dýmu, viděli zbylí diváci na zemi jen beztvářý vrak. Většina lidí totiž po výbuchu prchala šíleně s místa katastrofy. Na štěstí se nikomu nic nepříhodilo.

Jest nyní otázkou, kdy Fritz Opel přistoupí k dalšímu pokusu, jímž by opravil nepříjemný dojem tohoto neúspěchu. Jest však další otázka, zda bude na příště k tak nebezpečnému pokusu připuštěno publikum. —Eddie.—

D O P I S Y

Náboženská situace u nás.

I.

Vážený pane redaktore,

bez vlastního přičinění octnul jsem se v »Přítomnosti«, kterou ostatně velmi rád čítávám. Dovolte, abych na nábožnou řeč p. kazatele Štiftera, již mne poctil, stručně odpověděl. Pan Š. vychází z mylných předpokladů. Nemá patrně tušení o vědecké úrovni zmíněné anglické revue a domnívá se, že p. Maška můj článek, který má devět stran, reprodukoval jediným sloupcem jedné strany. A neví dále, že to bylo klidné, věcné a neosobní pojednání, v němž každé tvrzení je založeno na pečlivě a odborně zjištěných faktech, což bývá ostatně v takové revui zvykem. Pan Š. podle všeho předpokládal, že to byl nějaký štvavý agitační článeček proti Bohu a biblí a všem pobožným lidem. Zatím tam nic z toho nebylo, ale naopak byla tam řeč jen o věcech, které může každý nepředpojatý badatel pro sebe ověřit.

Pan Š. si vymyslel thesi o Svobodném bratrství a proti té bouří. Nic nedokazuje a nic nevyvrací, vlastně podává jen vzor svých kázání.

Kdyby byl pan Š. důsledný, nesměl by se v duchu svého horlení podepsati kazatel Jednoty bratrské, nýbrž exponent amerických orthodoxních kongregacionalistů, kteří asi před padesáti lety svoji misii v Čechách založili a své jméno od oné doby dvakrát počestovali. Mohl se také zmínit o jejich úspěchu, že totiž za půl století získali s velkým hmotným nákladem kolem 5000 duší.

A když mluví o vědě, měl vzpomenouti jedinečného původního díla, kterým jeho církve za těch padesát let českou vědu obohatila. Jsou to »Biblické letopočty«, vydané r. 1912 v Praze nákladem Křesťanského spolku mladíků, kde autor předkládá jako jistý a bezpečný výsledek svého bádání, že prvý člověk Adam byl stvořen roku 4220 před Kr. a že to bylo pravděpodobně v pátek 25. října. Kniha je dosud doporučována a prodávána.

S tou mravní opravdovostí, o níž se p. Š. zmiňuje, mohli bychom souhlasit, kdyby to nebyla nějaká záměna za fanaticismus, neomylnost a nesnášlivost, a kdyby nestála v takovém kontrastu s nepravdivým tvrzením o tom, co je a co není Svobodné bratrství. Na štěstí Svobodné bratrství, které má v Praze celoročně najatá dva nejvyšší přednáškové sály, není tak neznámé.

Dr. Norbert F. Čapek.

II.

Vys. Mýto, dne 2./VII. 1928.

Vážený pane redaktore!

Dovolte mi několik poznámek k dopisu pana Štiftera, kazatele Jednoty Českobratrské v 25. č. Přítomnosti uveřejněném.

Neshledávám, že by pan Štifter svým dopisem vyplnil některou z mezer v informačním článku pod titulem »Náboženská situace u nás« věcně vystiženém panem Ed. Maškou ve 24. č. Přítomnosti. Z dopisu pana kazatele jsem se naopak dozvěděl, že p. Ed. Maška bagatelisuje. Četl jsem tudíž znovu, ale našel pouze pravdivou a hodnověrnými číslicemi doloženou informaci. Pana kazatele Jednoty Českobratrské vyprovokovala dle všeho k slovu poznámka o konservativnosti, strohosti a koženosti našich církví a připomenutí jim jejich ignorace k nedávnému kongresu náboženských liberálů.

Mám svěží dojmy na společnost Svobodného Bratrství a pokud se pamatuji, nikdo z této společnosti chirurgický nožik na Boha nebral. Zdá se spíše, jako by s ním žili v míru. Dr. Čapek prošel dobrou školou náboženského života a po svých 30iletých zkušenostech v něm, jistě nebude jednat jako primán. Pan Dr. N. F. Čapek tedy neplivá na svou minulost, ale čerpá z ní, neboť je bohatá. Jak jsem jej poznal, krystalisují se v něm zkušenosti náboženského života, a co společnosti SB. dal, je hodnotné. V cizině, kde je všemi vítána dobrá informace, věděli dobře, koho o ní požádat.

Ještě jedna věc: pan Štifter nevidí ve SB. náboženské hnutí! Tvrdím, že jím je. Není církví — ceremonie jsou mu cizí, ale náboženským hnutím je a jelikož hybe myslí a svědomím lidí, je dokonce oním hnutím, které dle slov pana kazatele je vítané a milé.

Dále pochybuji o tom, že by trochu nápadů a mudrosloví bylo s to shromažďovat a naplňovat pravidelně každou neděli Zofínský sál, upoutat děti v tak slunné dny v nedělní škole a udržovat s obětavostí a láskou řadu kroužků mládeže, matek a odborných kursů.

O ovzduší SB? Každé shromáždění se začíná a končí hudbou nebo písní, a zná-li kdo písně SB. ocení po jejich optimismu a sugestivnosti i jejich hodnotu náboženskou. Že by věda byla překážkou víře? To je nesmysl. Masaryk pracuje po celý život vědeckými methodami, obsáhl mnoho vědění a přeci Labyrint světa mu nestrhl srdce. A jak často stáli on, vědec a víra osamocení proti všemu.

Zcela správně je p. Štifterem vystiženo, že víra v Boha a touha po věčnosti nejsou věci kožené, ztrnulé, nýbrž my — lidé jsme ztrnulí. Ale hned na to je panem Štifterem líčena jako ideál s biblickou obrazotvorností i veršem póza věřícího člověka. Je-li nutná k výrazu víry taková póza a jen tak je člověk věřící a tím bohumilý, voní to příliš novým dogmatem. Takovýto obraz věřícího a člověka vůbec, najdeme jako ideál katolického asketismu a mysticismu; člověk klečící s rukama sepjatýma a očima v sloup obrácenýma. Takovýto výraz víry a zbožnosti je pěstěn všemi orthodoxními, dogmatickými věroukami a najde se zobrazen na okenních tabulích nádherných poloprázdných chrámů. Tito svědci a zbožné panny, které jsou studené jako to okno, dle mého úsudku potvrzují tak dlouho, jak solidně je provedená odborná práce na nich. Členům SB. tento ideál člověka nedostačuje. A časem bude nedostačovati více a více lidem. Odtud ta troufalost tvrzení pana Ed. Mašky, že SB. je něco nadějného. Ideálem SB. je člověk tvůrčí, který se chce projevovat a lidem sloužit svými nejlepšími schopnostmi. Aby tyto svoje schopnosti poznal, neklečí vzrušeně ani neřve jako jelen, dychtí po tekutých vodách, ale jde cestou poznání — práce a lásky.

Tato cesta není osázena ceremonielními květinami bez vůně. Možná, že samolibé a mstící se Bohy některých církví by toto chování se oveček neuspokojilo, ale v SB už vyrostli ze strachu před hrozným Bohem a hrozbou, že nebudou spaseni.

V dokonalé úctě Vám oddaný

O. Šaroun.

NOVÉ KNIHY

Sebrané spisy Jaroslava Marie, autora vyznamenaného cenou Aventina, počaly vycházeti v nakladatelství Sfinx v Praze II., Na Zbořenci 15. Zahájilo je jednou z nejúspěšnějších prací Mariových, velkým románem z prostředí justičního, »Panstvem v taláru«. Toto dílo vychází již v druhém vydání. Jaroslav Maria byl zprvu chmurný dekadent z družiny Moderní Revue a dramatický autor; překvapil realistickým románem »Spravedlnost«, který se stal východiskem jeho nového tvůrčího období.

Běla Friedlándrová: Příručka denního tělocviku pro ženy. Slovem i obrazem poučení ku tělocviku doma proveditelnému. Cena Kč 9.—, váz. Kč 17.—. Nakladatel F. Topič, Praha I., Národní tř. 11.

Proč nejsem křesťanem. Vynikající anglický filosof Bertrand Russel, známý též jako politik, jehož kniha »Problémy filosofie« vzbudila zájem u českého čtenářstva, proslvil v Britské racionalistické společnosti přednášku na téma: »Proč nejsem křesťanem«. Tato přednáška vyšla v překladu dr. L. Mildeho nákladem Volné myšlenky (Praha II., Dřevná 6.) Cena Kč 1.50.

Emanuel Rádl: Válka Čechů s Němci. 232 stran, 30.— Kč. Knihovny »České mysli« svazek 5. Vydal »ČIN« v Praze. Filozoficko-politická práce, věnovaná rozboru národnostní otázky a směle kritice naší dnešní politické ideologie a nacionalismu. Rádl rozbírá učení o národě a učení o demokracii. Kritikuje-li dnešní českoněmecký zápas, naše národnostní zákonodárství, národnostní stránku pozemkové reformy, školství a restriktce úřednictva, chce tím jen ukázat na konkrétní látce, jak na falešné theorii spočívá falešná praxe, a jak je velmi potřeba správné theorie k správné praxi. V závěru díla je podána kritika Masarykových názorů a projevů o českoněmeckém poměru. Spis rozvíjí filosofii míru mezi Čechy a Němci, »těmito dvěma starými sousedy a často přáteli«, filosofii, která snad vzbudí odpor a boj, ale která musí — podle autorova názoru — zvítězit, má-li se náš stát nejen udržet, ale také splnit své poslání.

A. M. Píša: Otakar Theer. Díl první. 296 stran, 6 příloh. Cena 37.50 Kč. Obálka Jana Slavíka. Vydal »ČIN« v Praze. Dne 20. prosince 1927 bylo tomu deset let, co ve vinohradské nemocnici zemřel významný český básník Otakar Theer v věku 37 let a na vrcholu svého tvůrčího rozpětí. K tomuto výročí vychází nyní první díl obšírné Píšovy monografie a zachycuje první údobí jeho života a tvorby, uzavřené zhruba rokem 1910. V této době totiž opustil Theer kritiku, aby se cele soustředil k lyrické tvorbě. Zajímavost prvního svazku Píšovy monografie spočívá v tom, že vyličuje soustavně tu část Theerova díla, která byla dosud opomíjena nebo namnoze neznáma, tlejíc v sešitech starých časopisů nebo dokonce v rukopise. Theer se tu zjevuje jako vynikající účastník literárních pútek z přelomu století, jako programový hlasatel naturismu a reformy české prósy, jako propagátor klasické tragedie francouzské i jako nedocenený kritik. Pozornost vzbudí i část, která pojednává o četných povídkách Theerových, knižně nevydaných, a kapitola, v níž se probírají romanopisecké plány Theerovy a píše se o neznámém dosud autobiografickém románu. K svazku je připojen úplný seznam Theerových prací z prvního údobí jeho tvůrčí činnosti, čtyři Theerovy portréty a dva snímky jeho rukopisu.